

Sväzok III.

Sobrané Diela
Svetozára Hurbana
Vajanského

Purchased for the
LIBRARY of the
UNIVERSITY OF TORONTO
from the
KATHLEEN MADILL BEQUEST

61-A 54/65

63-A 16635

1/9 130

Sborník děl
Svetozára Horbana
Vajanského.

Vajanský

III.

Tři a more.

1871.

Události v roce 1871
v Praze u Vojenského úřadu.

1875

11

1875

Sobrané Diela
Svetozára Hurbana
Vajanského.

Sväzok III.

Tatry a more.

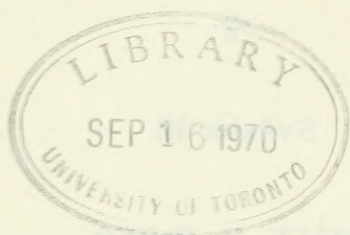
Básne.

Pre Slavika

Nákladom Kníhtlačiarskeho účastinárskeho
spolku v Turčianskom Sv. Martine. 1907.

PG
5438
H8
1909
SV.3

Tlačil Kníhtlačiarsky účasť. spolok v Turč. Sv. Martine.

Tatry a more.

Básne

Vajanského.

Druhé vydanie.

Народы собрались изъ дальнихъ сторонъ:
Волнуются берегъ и море,
Безумной борьбою весь міръ потрясенъ,
И стонъ надъ землею, и на морѣ стонъ,
И плачь и кровавое горе.

А. С. Хомяковъ.

ADOLFOVI HEYDUKOVI

VENUJE

VAJANSKÝ.

Venovanie.

Ku zvukom Tvojho varita
zavznieva lutna moja:
Ty, silný, spievaš o láske,
ja, slabý, zvem do boja.

Pred nežnou Tvojou ľúbosťou
kloní sa smelosť moja:
Tys' láskou zostal vífazom,
ja ranen idem z boja!

I.

ZVUKY.

Tatry a more.

Balt je šuhaj krásny,
belasé má oči,
kol hlavenky pieskov
žltý vlas sa točí.

Adria je deva,
barnavé má líca,
z čiernych očí hára
južná blýskavica.

Baltu šire prsia
túžením sa zdvihly,
jeho modré oči
na Adriu mihly;

Adria sa striasla
nepokojom tajným,
Balt sa jej spodobal
svojím šumom bájnym.

Hoj, bola by vzplála
vrelej lásky vatra:
ale to zbadala
pramatička Tatra.

Zkabonila čelo,
na Adriu volá:
»Vari by Slavianka
vrahu milou bola?

Balt, neverný Sláve,
ponemčil sa celý,
krahufce z polabských
hájov uletely.

Za nimi Sorabi,
Vindi i Lutici
zmizli jako tiene
v germánskej víchrici.

Smutná, onemelá
vypína sa Rána:
darmo hľadáš, darmo
nášho Pomorana!

Piesková mohyla
kryje jeho kosti,
nad nimi cudzinec
sverepý sa hostí!

Kde on nohou stúpi,
tam panstvo nemoty.
Hoj, škoda by bolo
tej tvojej krásoty!

Neboj sa, Adria,
neostaneš sama:
rastie tebe ženích
tuto za horama.

Už si čistí zbroje
na sviežom severe,
skoro on zaklope
na tie tvoje dvere!

Prichystaj si partu,
pierko z majorána,
bude svadba, bude,
veľká, nevídaná.

Bude svadba, bude,
v plese a radosti,
pozveme si na ňu
sto milljonov hostí!«

Tatársky plien.

Zastenala zem. Koňskými kopyty
 krv našich vrelá prúdami sa liala.
 Otec na rumoch staviska zabitý,
 devuška dcéra k sedlu priviazaná,
 k vrahovi rúčky belunké spínala,
 až padla v mdlobu, bičom došľahaná!

Zastenala zem. Požehnané nivy
 krivda pustoší rozhýrenou päťou,
 jej zaplatený sluha tváre kriví
 drzým úškľabom, keď pravda úbohá
 zakvíli bôľno perou svojou svätou
 a vzdychom ťažkým spomne meno Boha.

Zastenala zem. Naše drobné deti
 násilne chváce vilný dušokupec;
 mlad' našu láka do tatárskych sietí,
 aby materské poprznila zvuky,
 a jako pustýň afrikánskych dravec,
 v otcovskej krvi zpurpurila ruky.

Stenaj, zem naša! Lej slzy mohutné,
 hrozný plien leží na tej tvojej hrudi!
 Lej slzy, matko, divoké a mutné,
 vychrľ plamene z žulovej útroby!
 Nech sa alebo k pokániu prebudí
 pliennik, alebo chýľ ho v svoje hroby!

Anglii.

Pyšný ostrove, guľu sveta
silnými obvils' ramenami:
Delhi sa k tvojim nohám kori
s hladnými tristo millionami.

Slnko nebeské večne svieti
na bezhraničné tvoje ríše,
v hradoch z ocele junač tvoja
poslušnou vlnou sa kolíše.

V zlate sa kúpa detva tvoja,
päť pásiem zeme tebe slúži,
v sto moriach syn tvoj belohlavý
kormidlo rýchlej lode hrúži.

Kde stúpi silná noha tvoja,
tam národy sa v rabov menia,
proti reťazom tvojim zlatým
niet ani mečom vykúpenia!

A mocou svojou opojený
Albion rád by našich bratov,
cárom mohutným vymanených,
zpäť sotil na kôl Asiatov?

Lež beda tebe, Britannia!
 prst Boží tkoľ sa tvojho brehu:
 loď admiráľska v Mramor-mori
 o skalu tresla v rujnom behu!

Ešte mier cári, už Boh zkazu
 nad hrdou tvojou hlavou kopí:
 hľa, i druhá loď blízko brehu
 mladť tvoju belolícu topí!

Ešte v myšlienkach zadumený
 kozák o hrot sa podopiera:
 už mŕtvol tvojich desné kopy
 oceán v mokrý hrob zaviera!

Divé národy zunovaly
 otrocky hrdé kloniť šije,
 lúč svobody už s Himalája
 zalieta tvojej do Indie.

Osvoboditeľ — veľké meno!
 ono, jak slnko, svieti jasne,
 pred ním Gangesa divý otrok
 padá na tvár a nemo žasne!

Tmí sa nad tebou! Hromy dunia,
 blesk sa za bleskom hadí z výše,
 a na kriedové tvoje brehy
 Boh »mene, mene thekel« píše.

Potecha.

Miloval som dievča,
malo sivé oči —
hoj, vydalo sa mi
za strelca v úboči!

Ach, plakal som dlho
horko, žalostive,
že ma tak sklamaly
jej očičky sivé.

Dobre, že sklamaly! —
Z devy — planá žienka,
a z tých mojich žiaľov
povstala pieseňka.

Planá žienka muža
trápi len a hreší,
a tá moja pieseň
zabáva a teší!

Kukučka.

Žalostivá kukulienka,
zasmej sa!

Mrákavou krytá zorenka,
zardej sa!

Odhučte vy, vody chladné,
nech sa v rose slnko zhliadne
po tých lúkach kvetistých!
po tých listoch striebřistých!

Zahnal vetřik dáždne mraky
z modřiny;
odtiekly už kalné mláky
v doliny.

Rosnou horou voľne túlam,
volám k horám, volám k žulám,
vítaj svet môj — jasota,
vítaj život — krásota!
Kuku — kuku!
Vítaj svetlo, vítaj Vít,
kuku!

Nôžka.

Stretol som vám mladú dámu,
zamyslený trošku,
oslepený krásou, stupím
na jej nežnú nôžku!

Výkrik —! pardon — moja drahá,
že sa chyba stala:
nemôhol som nôžku zbadat',
tak je ona . . . malá.

Okamžite odletely
z jasných očíek hnevy,
vďačný úsmev zajasal sa
z tvári mladej devy.

Vám však, moji bratia milí,
poviem pravdu v celku:
mala moja vďačná dáma
nôžku hodne veľkú.

Pisár.

Medzi papiermi, medzi knihami
vediem život prosaický —
černidlom, perom a céruzkami
šafárim a babrem vždycky;
dvadsaťpäť zlatých na mesiac beriem,
často hladný chodievam spať,
a keď i tieto boty zoderiem,
budem rúče boso behať!

Šéf môj je človek, ach, suchopárny,
úrad a práca jeho slasť!
Pohľad má ostrý a prísnokárný —
pred ním sa často musím triasť!
Linaj mi z chudej ruky vypadne,
keď na mňa s krikom naskočí —
nohy ukľaknú — tvár moja zbledne
a celý chlap sa potočí!

Večer sa slabým uberám krokom
do bytu v piatom poschodí, —
z oblôčka mutným hľadievam okom,
ak sa svet dole prechodí.

Na módných pánov z výšiny hľadím,
 na panie — plyny — a sklady —
 fantáziami chudobu sladím
 a premáham nimi hlady.

Mesiačku! ty si môj súdruh pravý,
 aj ty nad strechou stánok máš;
 tretí vo spolku — je kocúr plavý,
 kdeže nám blúdi? či neznáš?
 Asi od týždňa už viac nekráča
 po úzkom strechy hrebeni,
 chvostom ohebným už nezatáča
 a farby v očiach nemení.

Iste bedársky výzor šuhaja
 odstrašil zviera za hory,
 do veselšieho zahnal ho kraja,
 kde šťastnejšie žijú stvory.
 Mňa tu zanechal v samotnom bôli,
 pod bremenom zemských strastí,
 otroka, ktorý v trápnej nevoli
 hynie, hynie od boľasti! —

Tajdi, mesiačku, svieť iným krajom,
 oblaž bleskom dievča šumné,
 ktoré za svojim milým šuhajom
 túži túžby sladko-dumné.
 Svieť na chlapčeka v materskom lone,
 na prahu čo tíško sedí,
 mne nechaj chmáry a nočné tône —
 nech zakryjú moje biedy.

Tajdi, mesiačku — tajdi v oblaky,
samého nechaj bedára;
vo svete širom nenajdeš vďaky
pre mizerného pisára!
Lež viem: raz šéf môj zbadá za rána,
že pult môj je opustený!
Ja sa nezľaknem hnevu tyrana,
mňa obráňa hrobu steny!

- - -

Žart luny.

Hoj, tá luna jasnoľica
jak sa trasie tam na mori:
široký stĺp na hladine
roztopeným striebrom horí.

Horí striebrom v mihotaní,
až sa s nebom šírým pojí,
kolo stĺpa temné vlny
skáču v hravom nepokoji.

Ryba žasne v hľbočine
a otvorí modré oči,
rak pomyká klepetami
a zo skaly povyskočí.

Koral, sničkom opojený,
rozľahuje ratolesti:
»Vari to už ranné slnko?«
pozadudre v ospalosti.

Luna v tom za oblak šibne...
zhasne stĺp i mihotanie,
ryba zavre modré oči
a pohrúži zas sa v spanie.

Koral stíchne; len ten raček
nahnevaný chvostom trepe,
že mu luna rozpustilá
sny pretrhla veľkolepé! —

Šereje sa tiché more,
nad ním chmára rozopiata,
za chmárou sa luna kryje
šťastlivá a rozosmiata.

Svár.

V tichunkej našej dedinke sa stalo:
šuhajíkovi pozdala sa deva,
deve srdienko láskou strepotalo:
ona plakáva, smúti, nezaspieva.

Rodičia žijú od rokov už v hneve,
na milých farár so štólou nečaká!
Čože sa stalo? Srdce puklo deve,
šuhaj zaplakal, a šiel za vojaka.

Devu zaniesli ta do cintorína,
na mohylôčku krížik zasadili,
česká zem pila vrelú krv vojína,
keď sa tam naše regimenty bily.

Šuhajkov tatko v kútku postenáva,
otec dievčatka šedivie od muky:
tak je to: už vám nič nepozostáva,
choďte na cintor a dajte si ruky!

(1866.)

Pýcha Tatier.

Zvolaly k nám Tatry:
»Vy ste rodní bratri,
»kosť i krv tá jedna,
»patrite do vedna!«

Počuly to rieky,
ihneď o preteky
niesly to do rovín,
širo-šírych končín.

A slovo to shora
zaniesly do mora,
more večným ruchom
šumí slavským duchom.

Ural skalnou stenou
zahrmel ozvenou,
za ním české bralá,
i dinárska skala.

Nedarmo sa pýši
Tatra v svojej výši,
hlas jej v krátkom čase
celým svetom strase.

Jelena.

Dľa guslara.

Jelena, hôr hercegovských krása,
 zastala si u hory zelenej,
 u zelenej hory, u potoka,
 a hľadela do bieleho poľa.
 Zajasala hora bleskom tvári,
 bleskom očí veľkých uhločiernych.
 Ajhľa, vojsko sultána sa valí,
 celý voj ju pozdravuje z diaľky;
 iba jeden šuhaj neženatý
 nepozdravil, lež k nej koňa bodá.
 Zlatý štít má, zlatý kyndžal v páse,
 zlatý handžár i ohnivé oči,
 paša mu je otec, sultán strýko,
 a matička Gruzinka nevoľná.
 Skočil strojný šuhaj s tátošika,
 zazvonily jeho krásne zbroje,
 zavialo mu pero na turbane.
 »Bozkajže ma, kráska nevidaná,
 »tu máš prsteň, hodný štyri kuče;
 »k tomu sponku, hodnú dvanásť kučí,
 »na prídavok kyndžal vykladaný.
 »Bozkajže ma, kráska nevidaná,
 »bozkajže ma, kým ťa sám nebozkám:
 »paša mi je otec, sultán strýko,
 »a matička Gruzinka nevoľná.«

Rumeň svieži zjasní smahlé líca,
zajasajú tmným leskom oči,
jak keď slnko blysne čez mrákavu,
i odvetí kráska nevídaná:

»Ber sa k vragu, šuhaj neženatý!
»Lepších hrdinov sa bozkať zdráham,
»čo krv lejú za svobodu zlatú,
»zlatú voľnosť a junácku slávu :
»jak mám bozkať sultánovho raba?«

Päsfou!

Pejú devy po dolinách,
v srdci láska k rodu horí,
ale junač naša smúti
po dedinách, po záhorí.

A keď zriedka, akby z hrobu,
zanôti si pieseň novú —
hoj, to veru zbraň je slabá
na tú peleš Kainovu!

Pieseňka len mäkkú dušu
ponapraví dobrou dráhou,
lež odskočí, jak od skaly,
od svedomia bratovrahov.

Jak by pohol odrodilcov
spevu nášho súzvuk milý,
čo pekelnou rukou vlastnej
matke oči vylúpili!

Jak by krotký hlas varita
tých upútal spanilosťou,
čo pelešiac, posmech tropia
nad zotlelou otca kosťou.

Sladkou lyrou Ariona
ľahko krotiť je delfina,
harmoniou Amfiona
tvrdá žula sa pohýna —

Lež prv vlny oceána
v malú jamku preležete,
nežli dušu odrodilca
splesnívelú okrežete!

Búra len a hromobitie!...
Na väzy im mocnou pästou:
už sa i tak chabo trasú
vlastnej viny nad priepastou!

(1866.)

V lesíku.

Keď zaveje vetrik tichý,
rozševelí listov roj,
vtedy žiaľne moje vzdychy
prostá moja pieseň koj!

Bo keď lesa šum zakypí
dušou mojou trúchlivou,
čujem v ňom i šumy lipy
tam nad Tvojou mohylou.

(1860.)

Guslar.

Hercegovinou guslar blúdi,
spieva u prahov dobrých ľudí;
guslar je slepý, malý syn
vždy pri ňom, jako jeho stín.

Z úskalia razom Turek skočí,
nad hlavou ťažký handžár točí:
valí sa synka mladá krev,
lež neuhasí Turka hnev:

»Sem gusle!« Gusle o skalinu
udre a hodí v rozsadlinu.
Zjačaly bôľne — desný spev
nezhasí Turka ľúty hnev:

»Sem novce!« Novce Turek v ruku,
k tomu ječermu, pojas, struku
a s hlavy chomáč šediny,
tak zmizol v temné skaliny.

A čo mu nechal? V starej hrudi
pieseň. — Ach, tá sa búrno vzprúdi,
pomstou zapáli celý kraj;
Bože, tú pieseň požehnaj!

U rybára.

Sedeli sme u rybára.

Šíry Balt pred nami
jemno dýchal, temno vzdychal
svojimi vlnami.

V diaľke loďka šerela sa:

mladá dcérka vraví:
»To môj milý, v skorej chvíli
u mlej sa zjaví!«

Šedá parus rýchlo rástla...

už spľasla u brehu,
dievčatko ta poskočilo
v rozčulenom behu.

Šumí more ospanlivo,
šumí vetru vanie,
do šumov sa milo mieša
milých celovanie — —

Srdce moje rozihrané,
jak to vlnobitie,
pri šume a celovaní
preklínalo žitie.

Spev hodín.

Šumejú časy rýchlosťou veternou,
 minútou sú im rokov milliony,
 dejiny ľudstva bodkou malichernou,
 snom okamihu — stvorenstva Äöny,
 svetov hynutie — len odsekov znaky...
 Tiky, taky — tiky, taky.

Lež jeden atóm celého stvorenstva,
 z oka božieho na zemeguľu padlý,
 siaha po palme smelo veličenstva,
 bo v ňom sa vesmír veškerý zrkadlí.
 To človečenstva duch je jasnozraký...
 Tiky, taky — tiky, taky.

Ten i mňa stvoril ku službe do času,
 a ja poslušne meriam dni i noci.
 Volám... lež kto si všíma môjho hlasu?
 Kto nepočuje, tomu niet pomoci!
 Už dujú víchre, chumelia sa mraky...
 Tiky, taky — tiky, taky.

Brat brata stíha, za hrudku potoky
 vylieva krvi, závidí a hreší;
 zdá sa, že svet ten nie mu dosť široký,
 čo nemá, chcel by — čo má, ho neteší
 Udrem pokonno: zmizly mu i šlaky...
 Tiky, taky — tiky, taky.

Jedľa.

Hoj, vítaj, jedľa moja vonná!
 Jak si mi strojná, bezúhonná —
 dych tvoj, to balsam prsiam chorým,
 jedlica-sestrica,
 ja bratskou láskou k tebe horím.

Hoj, vídaval som pyšné palmy,
 u nôh im more pelo žalmy,
 cypressa v ňom sa zrkadlila:
 jedlicu-sestricu
 zo srdienka nevyvábila.

Mrká. Bolí ma biedna hlava,
 nádeja bledne — oklamáva...
 Radosť vymrela, srdce pusté,
 jedlica-sestrica,
 rozšír nado mnou vetve husté.

II.

MAJÁK.

Maják.

I.

Spřchnite, dažde! Na malom ostrove
teší sa Lubrag vašej sladkej vlahy;
on už od rokov, lodiam ku výstrahe,
olejom sýti lampy majákové;
s mladuškou dcérou samotný na skale
vlnami bitej osudom prikutý
stárnucím okom hľadieva do diale,
ktorá mu halí svet už zabudnutý!
Ach, búra sveta divoká a tvrdá
vyhnala muža v ďalekú pustyňu,
teraz i búrou i svetom pohrdá,
zakotviac život o pustú skalinu.
Vôkol Adria s nebosklonom plavým
v nesmiernom kruhu sestersky sa pojí,
u nôh prítoky v šumnom nepokoji
dušu žblnkotom koja hukotavým.
Na skale maják: úloha života,
a druhá, čo ho k žitiu viaže páska,
bez nejž by peklom bola mu samota:
to dcéra Despa, morská zlatovláska;
ona jediná zašlé budí časy,
jak rozpomienka dávnych čias spanilá,

vekom a bôlom zšedivelé vlasy
 krážom milosti a lásky ovila.
 Belavé vlasy a jej očko čierne,
 jej mladej pery zorenie ružové
 meria so svetom city starčekove:
 pera, zrak, vlásky — jemu, jemu verné!
 Čože ho ešte na svet upomína?
 Loď rýchloplavná, poslušná junovi,
 ktorá raz v mesiac k ostrovu pripína,
 s čerstvou potravou zas na mesiac nový.
 No mladý mornár naplní ho hnevom,
 on temný pohľad rád pohodí za ním,
 keď už odbíja loď, a s šumným spevom
 ďalej sa nesie bóry jarým vaním.

Prečo ten pohľad, zagánený, lúty?
 Prečo tá hrozná nenávisť ku svetu?
 Veď dobrovoľne, z vlastného podnetu
 z živého mesta prišiel v tieto kúty!
 Ach! v živom meste vystavil si chrámy
 svojeho šťastia, a blaho požíval — —
 čakávala ho žena s objemami,
 on opojený v náručí jej sníval;
 srdcom ohnivým privinul ju k sebe,
 smial sa i plakal na belunkej hrudi.
 Najšťastlivejší bol zo všetkých ľudí,
 keď mu dcérečku darovalo nebe.
 Na každý pohyb noženky a rúčky
 otcovskou láskou hľadel opojený,

on k prvým krôčkom dával jej priučky,
 celujúc vďačne biele ruky ženy. —
 Tu Stojan, mornár vetrom zbarnavený,
 vykopal láske jeho hrob predčasný:
 keď k jeho krbu došiel unavený,
 kde v nadne cáril jeho anjel jasný,
 jeho Mileva, prvej lásky žena,
 perla a oka hviezdová zornica.
 Stmilo sa nebo, kosá blýskavica
 zhadí sa, hromu dutý zvon zastená,
 a búrou pláva zradná loď z prístavu — —
 Čo našiel doma? Dcéрку opustenú:
 darmo o stenu bil nešťastnú hlavu:
 loď unášala Stojana a — ženu!

Hoj, takú dušu nezhojí samota,
 bár Despa, dávnej lásky upomienka,
 milotou jasní mrákavu života,
 jako noc zimnú trasľavá jutrenka;
 ona je jemu, čo lampa majáka
 zblúdenej lodi na búrlivých vodách:
 posledná pomoc, i posledná čaka
 v zmietaní vlnísk, v bôli a nehodách.
 Svet nenávidí Lubrag v temnej duši,
 pred ním ukrýva svoju morskú vilu;
 ona ledva že bôle jeho tuší,
 s detinným citom starca hlavu milú
 celuje vrele, a rovná mu vlásky,
 celuje vrele vetché jeho perny,
 plná pokory, nevinu a lásky

počúva jeho slová u cisterny.

Loď na ďalekom vyskytlá obzore,
rybka a vtákov ťažných šumné lety,
ker rozmarína a to večné more:
to sú dušičky osamelej svety!

Keď búri more, slietnu v dušu chmáry,
keď jasné slnko hádže do vln pruhy,
až sa blyskocú trblietaním dúhy,
i jej veselosť zabronie sa v tvári.

Malá cisterna veľkú tajnosť vraví:

»Despa, tys' šumná, a máš krásne oči!«
Pokojné more nevdojak vyjaví:

»Despa, tys' štíhla, jak cypress v úbočí,
»vrkoč tvoj hlávku diadémom zdobí,
»ach, a to všetko o samote zvadne,
»jak granátový kvet, čo vetrom padne
»s nábrežnej skaly v soňnovodé hroby!«

A tu sa Despa zadumá chvíľami,
temný nepokoj do útrob sa vkradne:
veď vidí čajku s voľnými krielami,
veď vidí rybku s voľnou plutvou na dne
zátoky plytkej. Srdiečko poskočí,
keď párik drozdov vidí na olive,
keď hajno mušiek ponad sebou zočí,
keď čuje spevy svrčkov uspanlivé.
Všetko vo spolku — len ona jediná
nevoľne morom ukrutným okutá
darmo do diale očičky napína;
more a láska: nezlomné sú putá,

more široké, ach nemá chodníka,
 láska hlboká k starému otcovi —
 ticho srdienko, nes tuhé okovy,
 láska k otcovi, nebesia preniká.

Lubrag zasadol pod ker rozmarína,
 Despa mu u nôh, dávnej zrady dcéra.
 Nad nimi štíhly maják sa vypína,
 pred nimi morská púšť sa rozprestiera.
 Všetko tak ticho! Len šumivá vlna
 šeptá so skálím, miernym vetrom vzňatá,
 rozmarín dýše tuhé aromatá,
 na čistom nebi bledá pláva luna
 len tak hanblivo, bo ešte deň svieti.
 Ajhľa! v diali sa biely bod vynorí!
 Pozná ho Lubrag! To námorské deti
 vezú potravu do jeho komory.
 Už bodka zrástla v bielu parus lodi,
 riadi ju pevná ruka Veselína.
 Už priletela. Kotva sa zahodí,
 olej, sucháre, vak čierneho vína,
 daň to dalmatských prístavov, naložia
 na Lubragovu porúchanú barku,
 on si odváža ku sihoti zbožia,
 teší sa ticho hojnému podarku.
 Veselín krásny, pištole za pásom,
 blýskavý handžár pevnou rukou trína —
 stužka kolpaku letí voľne vlasom,
 ječerma jeho blýska bohatýma
 drahokameňmi, čo lúpežným vrahom

odňal, mačkami sputnav ich loď k sebe,
 a hojnú korisť niesol k svojim prahom. —
 Pomorie družné, to ku sláve tebe!
 On by rád vidieť sihoť pústovníka,
 preto veselo ku skale zabočí,
 i zhliadne razom u vonného kríka
 Despu, jak cudne klopi pred ním oči,
 jak bielou rúčkou padlý vrkoč rovná
 a kradmo očkom na juna pohliadne,
 jak sa zapýri razom i obľadne
 sihôtky divej spanilá kráľovná!
 Rumeň zastíni juna smahlé líca
 a tvrdým telom mrazný cit zatrase,
 z očí zajasá v náruživej kráse
 túžby a žasu mlunná blýskavica.
 Neskoro núti Lubrag dcéru domov;
 cudzinec uzrel krásu jeho vily,
 on za ňou hľadí, až myrtových stromov
 závistné vetve devušku ukryly.
 On, silný plavec, rozpálený ľúte
 skočí na barku, z nej na loď húpavú,
 loď už rozpína široké perute,
 už voľne orie vodu modro-tmavú:
 na sťažni jun sa kolimbá u výše,
 spevavý pozdrav z mocných prs sa vinie — —
 Na brehu Despa bielou šatkou kynie
 nesmelou rukou z cypressovej skrýše!

II.

Morskej sihôtky pustovnica mladá,
 čože sa s tebou prihodilo, krásna?
 V neisté dумы jarý blesk sa vkráda,
 neisté túžby razom z čista jasna
 menia sa v citov neznanych trasenie;
 hoj, ony dušu zaujaly celú,
 hoj, ony hlavu naplnily vrelú,
 i vrhly srdce v búrne rozochvenie.
 Už ti široké more ináč spieva,
 už ti sirocco ináče ševelí:
 »Veselín, junák,« z obidvoch zaznieva:
 »kde si, Veselín, námorníku smelý!
 »Kadeže blúdi tvoja ľahká noha,
 »kadeže blúdi Sokolica tvoja?
 »Prileť, oj prileť, sladká túžba moja,
 »bez teba vädne devuška úbohá!
 »Vädne i zvädne na horúcej skale,
 »nezdolá slabá plamenistým citom!
 »Darmo v šumení vetra roztočitom
 »priletiš potom z nedohľadnej diale:
 »pusté skalisko najdeš a staríka,
 »jemuž bôľ za mnou odňal smysly jasné,
 »jemuž pochodeň žitia hasne, hasne
 »v plači u môjho, junák, náhrobníka!

»Či darmo čakám? Samota, samota,
 »ty jedom plniš dušu bezútešnú —
 »Roztrhni radšej nitôčku života,
 »ulož do hrobu tajnosť moju hriešnu.
 »Usmrťže razom, uspor dlhé muky.
 »Otec! Ach, u nôh jeho kľačím v bóli,
 »u nôh mu kľačím a celujem ruky,
 »lež zjaviť tajnosť: niet sily a vôle.«

Despa za rána na skalnom nábreží
 šumivou vlnou chladí biele čelo,
 tepna lomcuje, krv sa prúdi vrelo,
 mráz i horúčosť sladkým telom beží!
 Jeho hlas čuje, keď mohutná vlna
 tiahlym húpaním o skalú sa búši
 a potom iskier snehobielych plná
 nazpak sa hádže — láme sa — a zčuší —
 len aby miesto novej ustúpila,
 ktorá sa rodí tam ďalej od brehu:
 už sa dme kopcom, už sa priblížila,
 už máča skaly v perlistom nábehu.
 Jeho hlas čuje, keď vírivá bóra
 rozmarínové húštiny rozbúri,
 keď nahnevano hrom zadurká shora
 a blesk haditý povyskočí z chmúry!
 »Hlas jeho tuhší, než to hukotanie,
 »blesk jeho oka živší než tie strely...
 »Prestaň, húština, nač to šepotanie,
 keď Veselína spevy onemely!«

Kľakne devuška, plačúc hlávku zmáča,
 padá jej mokrý vrkoč dolu šijou;
 vstane, po brehu ľahkou nôžkou kráča,
 spieva, a pieseň s mora melodiou
 svorne sa pojí — tak jako vodička
 slaná sa mieša s horkými slzami;
 voda i slzy obmývajú líčka,
 i schnú sušené lanit plameňami.
 Pieseň devušky smutná a divoká
 s trasením, kvíľbou vlní sa a prúdi,
 čisto a jasno zavznieva zhlboka,
 lebo má prameň v bieloskvúcej hrudi.

Pieseň u mora.

Tá moja hlavenka žiarom rozpálená,
 nemôže ju schladiť vodička studená;
 ba tá moja hlávka a tok mojich očí
 i studenú vlnku razom rozklokočí!

Na skale horúcej aloe prekvitá,
 na stopke dlhokej korunka sa kmitá;
 priburáca víchor, zlomí kvet vysoký:
 ty si mojím víchrom, šuhaj černoooký!

Tá moja tvárička plameňami horí,
 nemôže ju schladiť vanie divej bóry;
 ba tá tvár horúca, v zimničnom rumeni,
 i studenú bóru na samum premení!

Pod skalou šalfia vônnodychá zkvitá,
 nemôže ju zlomiť búrka roztočitá;
 slnko palom páli — uschne kvietok žiaľny:
 ty si mojím slnkom, šuhajčko diaľny.

Hrozné má reči Lubrag na jazyku,
 krivým pohľadom na Despu zagáni,
 keď ona v devíc štebotavom zvyku
 len spomnie muža, čo v blýskavej zbrani
 letom sa zjavil a zanikol letom,
 jak plavý orol, keď krýdlom mohutným
 s brda na brdo poletuje svetom.
 Despu to straší. Ona srdcom smutným
 zas len večerným vetrom sa žaluje,
 zas len samotným vetrom rozpovedá,
 ako i sen jej mornára maľuje
 a túženie už ani myseľ nedá!
 Keď už večerom starostlivou rukou
 Lubrag zapáli majáka lampady,
 Despa, týraná tajnej lásky mukou,
 smutne prechádza cypres kolonády.
 Krikľavé svetlo, kryštálom zsilnené,
 ostré pablesky vysieľa pruhami,
 ony sa vinú zlatými stuhami
 cez rozmarínov húšťaavy zelené,
 a tmu večernú zväčšujú protivou;
 do tmy sa Despa tak rada pohrúži,
 tam sa stiesnené srdienko roztúži,
 tam duša nyje fantásiou snivou!
 Krieštavac svoju drsnú pieseň nôti,

Preráža pisklým hlasom vln šumenie,
 na výške mora okolo sihoti
 zomiera zory posledné svietenie:
 Ach, tak mre radosť posledná v dušici,
 ach, tak vífazi tma žiaľu a strasti —
 tak hynie deva, na vädnúcom líci
 slza a výraz hrobovej boľasti!
 Beda, kto z tichej hluši a samoty
 zrazu sa hodí v prúdy náruživé.
 Kto lenivé a spokojné tlkoty
 srdca zamení za strasti búrlivé:
 on ako rybka z vody vyhodená,
 ako kvet južný na severnom mraze,
 ako laň krotká šípom postrelená
 strasie sa, túpne, padá v obeť zkaze.

Bliži sa k brehu opustené dieťa,
 materidúšku ľahká nôžka dlávi,
 len tak ľahunko, lebo vonné kvieťa
 dýcha jej vďačne aromat voňavý: — —
 Zrazu začuje divné šplechotanie,
 tak neznie vetrom rozhúpaná vlna.
 Postojí. — Ztíchni, srdca trepotanie ;
 piesok zaškripel tretý spodkom člna ;
 breh sa ozýva pružnej nohy krokom — — —
 nádherná vôňa z oleandrov veje,
 v diaľke na vlnách svit majáka tleje,
 blednúc šíri sa po mori vysokom,
 lampa majáka blýska sa a krúti,
 ostré pablesky ryjú sa do vody

ako kopije. Na vápenné schody
ohnivým prúdom silný lúč sa rúti:
vtáčky, zmýlené svetlom v svojej púti,
bijú sa do skiel brúsených majáka,
rozrazia hlávky o spiežové prúty:
padajú biedne do vín pažeráka!

III.

Večerom pletie Lubrag očká sieti,
 Despa mu pradie nite na tenatá,
 v chyži na krbe lúč veselo svieti.
 Tvár starca bledá, vráskami posiata,
 dnes nevýnosnú bolesť prezradzuje,
 dnes on tak často vzdychá polohlasom,
 jak by ho myseľ k smutným niesla časom.
 Despa hlavenuku kloní, — a len snuje,
 snuje prstami a myšlienkou lieta
 ta, ta, ďaleko k skalnému Pomorí,
 kde dalmatínske šerejú sa hory,
 pyšný Dubrovnik skvostne sa trblieta.
 Tam Sokolica, tam Veselín šumný,
 tam život, láska, nepoznané svety,
 tam živý ruch a mramorné kolumny,
 tu samota, a vodou svet zapretý.

Lubrag.

Čo si tak tichá, moja holubienka,
 vari slzičku vidím v tvojom zraku?

Despa.

Smutná mi zkrsla v samote myšlienka:
 Otec môj, prečo po matičke znaku

žiadneho neprial osud mi ukrutný?
 A keď sa na ňu pýtam, nepoznanú,
 vy ostávate zachmúrený, smutný,
 ba niekdy drzkú zajaktáte hanu?
 Ja bych tak rada, čo len vlásky matky
 horúcou perou vrúcne celovala,
 ja bych tak rada mohyla objala,
 ktorá pokrýva posvätné ostatky!

Lubrag.

Ach, nespomínaj, Despa, matku tvoju,
 hroznú mi city zobúdzaj v útrobe!

Despa.

Len to mi riekni, či spočíva v hrobe,
 a či len diaľka kryje matku moju?

Lubrag.

Ztratená matka! To ti, dieťa, dosti;
 už sa k nám nikda, ach nikda nevráti!

Despa.

Riekni, kde ležia drahej matky kosti,
 aký jej pomník slnko, hasnúc, zláti?

Lubrag.

Ty nemáš matky, (temno starec vraví
 a hladká dcéry horúcu hlavičku.)
 Ach, v srdci mojom osten je boľavý,
 žes' nepoznala, úbohú, matičku!

Smrť ju len vzala? Nie — smrť tak neskrúši,
 smrť nechá v srdci lásky plápol čistý,
 nechá mohylu, kde vo sviatok duší
 položiť môžeme venec sviežolistý.

Lež matka tvoja nemá pre nás hrobu,
 v srdciach nechala desnú len pustotu,
 mne bôľ pekelný, a tebe sirobu,
 obom nám morskej pustyne samotu!
 Ako zornicu oka som ju chránil,
 viac ako seba ľúbil som Milevu,
 biedu a horkosť prácou som odstránil,
 a plesal, keď v jej anjelskom úsmevu
 spokojnosť som a milovanie spatril;
 a predsa úsmev jej bol podlá zrada.
 S mladým Stojanom verne som sa sbratril,
 a tak na vlastnej hrudi choval hada!

Zatíchne starec a slza sa roní,
 padá do sieti, tá ju rychlo pije.

Despa.

Ach, ďalej, otče! Mne bôľ srdce ryje,
 keď váš hlas temný chyženkou nezvoní!

Lubrag.

Mlčal som — nechcel srdce ti otraviť;
 lež život krátky, ja na kraji hrobu,
 prv, než pod smrťou upadnem porobu,
 ja musím, musím, ja musím hovoriť!

Jako škorpion do tichého domu,
 vnikol nešťastník, a svätyňu moju
 jedom napustil — sviedol matku tvoju,
 a ušiel tajne s ňou pri rvaní hromu.
 Zúfalosť slietla na nešťastnú hlavu :
 ostrý handžár som oprel o slabinu,
 abych ukončil žitia púť boľavú . . .
 Tu . . . z izby počul kvíľbu som nevinnú,
 hoj, tvoju kvíľbu! Handžár padol z ruky,
 ja tisol vrelý bozk na tvoje perny,
 hotový znášať hanby svojej muky
 a tebe zostať, dieťa moje, verný!
 Ty si ručenkou schvátila mi bradu,
 prstičkou útlým zachytila vlasy,
 tak samovraždy diabla zahnila si
 a spásu duše schránila od pádu.
 Len pomstu z nej si nemohla vytrhnúť,
 ja s tebou, deckom, Pomorím som blúdil,
 biedou a prácou tvrdo som sa trúdil,
 abych sa mohol na svodníka vrhnúť!
 Darmo som hľadal úkladného vraha — — —
 oj, čo som našiel, to dušu preniká.
 V úzkej ulici nášho Dubrovníka
 ležala žena nocou polonahá ;
 milosrdenstvom hnutý k nej sa schýlim,
 i na chudobnú nesiem ju hospodu,
 zamdlenej hladom dávam chlieb a vodu . . .
 V tom žasom zamriem : črtám ženy milým
 podobné vidím ženy schudlé tváre,
 bieda z nich hľadí, nemoc a pohana,

z oka zimničné hárajú požiare,
ruka sa trasie, odev roztrhaná . . .
To bola, dcérko, tvoja mať Mileva —
zakríkla siplo, zalomila ruky :
»Odpusť!« a padla. Smrti temné zvuky
křčovým vzdychom chorá hrud' vylieva.
I dokonala. Bozkom odpustenia
posvätil som jej vierolomné perny.
A prosím Boha o duše spasenia,
jej len a tebe, dcérko moja, verný!

Lubrag zatíchol, horia jeho líca,
na čelo Despy tiskne bozk horúci ;
uhoľ na krbe ticho tlie hasnúci —
čez oblok kmitá mrúca už zornica.
Hasnúci uhoľ, to hrud' kmeľa chorá,
pokonno svieti, slabo, ale páli —
jeho dcérečka — to večerná zora,
blesky jej jasno, ale na noc, vzplály.

IV.

Bodajú ostro Despu starca slová:
 každé je ostnom, čo sa v srdce ryje,
 srdce krváca a bije, len bije
 za sladkou chvíľou, keď loď junákova
 šerým večerom zas k brehu prirazí,
 keď myrtového v tieni baldachýna
 zabúda otca bôle a príkazy
 v mocných ramenách svojho Veselína.
 Šumivé more: svedkom jejich lásky,
 rudý leander: strážcom mladej devy,
 vetry svadobné spievajú nápevy,
 myrta vetvami žehná duší sväzky;
 nad nimi klenba chrámu: nebo jasné,
 oltárne sviece: hviezdičky bleskúce,
 dve holubienky: ich družice krásne,
 prísaha a sľub: objemy horúce!
 Mäkkou pohovkou im materidúška,
 na nej tak sladko spočinúť v samote,
 keď šuhaj junák do devinho uška
 šeptá o šťastnom budúcom živote,
 keď činov svojich sokolie zálety
 a smelých plavieb rozpráva hulanie,
 a keď sľubuje, že tie širé svety
 rád obetuje za jej milovanie,

lebo že bozk jej sladší jak svoboda,
jej tvár milejšia, ako morská sláva,
hlások jej sladší, jak víťazná vrava,
i búrna chvála celého národa!

Despa.

Kde ti otčina, povedz môj milený,
či ona ostrov, samotný a smutný?

Veselin.

Oj nie, dušica! Prístav zaľudnený
rodisko moje. Vrch nad ním ozrutný
strmo sa vzpína a statne ho chráni
od divej bóry i divého Turka,
kvadre obrovské zas od morskej strany,
aby nemohla k lodiam divá búrka.
Náručie mola tisíc lodí sviera,
tisíc tam vlajek trepotá sirocco;
koráb na diaľnu cestu sa poberá,
druhý, nákladom hrúžený hlboko,
z indických zemí teperí tovary;
iný prichádza z krajín Kolumbusa,
tamten z Odessy, žírnych rovín dary
a drahocenné nesie látky Rusa.
Tam večný pohyb, večité hemženie,
juh i sever sa díva z ľudskej tvári,
tam šumí rečí rozmanité znenie,
pestria sa krojov rozličné útvary . . .
Tam v Dubrovniku dom z vápennej skaly,

a v ňom izbušky, úhľadné a jasné:
 tie by tak rady slávne uvítaly
 vo svojom lone žieňa moje krásne!
 Mramorný balkon — na ňom pri západe
 žena, opretá o mužovo plece,
 kochať sa bude v čarovnom pohľade,
 keď sa ružovo more roztrbliece !!

Despa.

Jak mám rozumieť tvojim temným slovám?
 Či si zabudol otca na sihoti?

Veselín.

Nezabol! Znáam to, on je nám oproti!
 Ja bázeň desnú pred ním v srdci chovám . . .
 Nikda kanóna tmavého otvora,
 nikda handžára nebál som sa v žití,
 nikda mňa búra nedesila mora,
 keď život visel na pavučej niti;
 lež pred ním, neviem, prečo trniem biedne,
 slovo mi viazne na ťažkom jazyku —
 líce sa pýri ohňom a zas bledne,
 mne tak, jak večnom pri súde hriešniku!
 To jeho oko zhaslé, podozrivé,
 tá tvár velebná i zlobivá v jednom,
 výčitku jakús' tajne a hrozive
 metá mi v oči v rozčulení zjednom.
 Mňa bôľ i úzkosť sviera v jeho blízkú,
 dych sa zastaví, krv sa mi rozbúri:

jak by pri svojom chytil mňa stavisku,
z nehož požiaru zhubný val sa kúri,
požiaru, ktorý moja kládla ruka! — —

Despa.

Ach, on je dobrý! Ale hrozná muka
rozrýva jedom hrud' otcovu starkú!

Veselin.

Dost' smutných rečí! Blíži sa hodina,
kde zase musím na húpavú barku.
Zaspievam pieseň, počúvaj dievčina,
polož hlavenku na lono s pokojom,
ovlaž dušenku sladkým spevu zdrojom,
kým šuhaj loďku svoju neodpína.

Tambura juna zavznie roztomilá,
strieborné hlasy nasmelo sa vinú,
ledva že morskú prevýšia hladinu,
čo sa prítokom ľahko rozvlnila.
A do tých čistých zvukov nariekania
tichý baryton súzvučne preniká;
krištavac ztíchne, prítok bez prestania
chórom sprevádza pieseň námorníka.

Spev ku tambure.

Šumejú vetry, vetrilo sa zdýma,
nebo sa s morom milostne objíma,
nebo sa s morom širo-šíre pojí:
a predsa, predsa nemôžu byť svoji!

Večné objemy, večité túženie,
 a predsa, predsa večné rozlúčenie,
 keď ta zaletíš, kde sa zdajú v styku,
 zas len uvidíš priepasť prevelikú!

»Pod' hore!« volá to nebo vysoké,
 »pod' dole!« šumí to more hlboké;
 zdvíha sa more — ach, ale zas klesá,
 nadolu nechcú, nemôžu nebesá.

Tys' moje nebo, devico čarovná,
 hrud' moja morskej hlbine sa rovná:
 dme sa a vlní, dvíha sa, kolíše,
 darmo, predarmo: nemôže do výše.

Tys' moje nebo, ja dole prikutý,
 nemôžem k tebe na ťažkej peruti;
 ty máš krýdelká ľahké a veterné,
 pod' ko mne, drahá, a miluj ma verne!

Tambura odznie. Despa ticho plače,
 Veselín rúčku celuje ohnive.
 Ešte objatie, tuhé, náruživé — —
 už barka temnou vlnou voľne skáče...

Lubrag netuší tajné schôdzky devy,
 ona sa bojí jeho prísnej tváre,
 ona sa trasie, že by jeho hnevy
 zhasily srdca posvätné požiare!

Ach, kde tu východ, kde tu smilovanie;
otec a milý, dva protivné póly,
hriech je tajomstvo, nemožné vyznanie,
úbohé srdce, preťaté na poly:
v ňom bôľ, ako ten oceán hlboký,
v ňom temno, ako tma búrových mrakov!
Blednú tváričky, síz tiché potoky
kanú a kanú z kryštálových zrakov.

V.

Už ľahol Lubrag na lôžko večerom,
 sen tichý sľietol v unavené oko.
 Silnou peruťou hnal po nebi šerom
 temné oblaky vírivý sirocco;
 more sa dmulo dlhými vlnami,
 v diali bezhlasé blesky časom vzplály,
 osvieťac z mora vynorené skaly,
 ktoré ľud morský nazval Sirenami.
 Ostré tam hrany nad vodou i pod ňou,
 tam večne búcha vlna sa zúrive,
 krúti sa, sipí, akoby povodňou
 rozbiť želala vápeniny sivé.
 Vysoko strieka snehobiela pena,
 ako snop z periel samých uviazaný:
 dvíha sa, shýba, láme sa o hrany
 a padá v million iskier rozdrobená!
 A tam ju zase krúťivý vír chytá,
 hádže a špliecha v rozbesnenom kole,
 ztade poznovu o skaliny holé
 tepe ju bleskom vlna roztočítá.
 Večná to vojna: tam tvrdá nemota
 válči s pohybom a večne víťazí:
 tak večná pravda, dobro a krásota
 rozbíja ľhárov hrdzavé reľazi.

Predtým, keď nebol maják na sihoti,
 nejedna loď sa tuná stroskotala:
 darmo pomorca ženuška čakala,
 darmo čakali deti — už siroty;
 keby Sireny hovoriť vedely,
 strašná bola by rozsadlín rozprava.
 Rujní mornári, kdeže sa podeli,
 kde ich veselý spev a hlučná vrava?
 Spevy zatíchly, vrava onemela —
 tam dole v hĺbke hrozná púšť sa šklebí,
 v nej zbytky lode, laná, plachty, delá,
 hnáty a rebrá a škúlivé leby.
 Kostra ruky tam ešte brvno trína,
 ktoré niekedy živá zachytila,
 mollusky lpejú telami lepkýma
 na vetkých zdrapoch lodného vetrila.
 Smrťou tam vanie voda, tma i skala,
 bo do tej hĺbky búrka neprerazí;
 z umrlčej hlavy strašného okáľa
 lenivo had sa vykrúca a plazí.
 Morský cintorín, to Sirén robota,
 nebolo lásky v ich skalistej hrudi,
 nebolo žiaľu nad zhubou života —
 práve tak, ako u sebeckých ľudí.
 Ale včuť maják verne ukazuje
 zblúdenej barke, že do zhuby letí:
 tak večná pravda svetlom napravuje
 na dobrú cestu poblúdené deti;
 keď ona zhasne, beda človečenstvu,
 divá ho schytí do prúdu krúťňava,

chaos sa hodí na prse stvorenstvu,
svetlo podľahne — víťazí čierňava.

Hoj, tam od Sirén známe zkrslý znaky...
To on, to on! Dnes večer príde drahý,
Despa zas zhliadne uhločierne zraky,
zas šepne v ucho vernosti prísahy;
zase tú peru rudú, plamenistú
ku svojim ústam privinie žížnivým,
zase ku prsiam mohutným, búrlivým
vrúčne pritisne hrud' svoju belistú!
Despa zakvíli a v kvíľbe zaplesá,
otvorí dvere na otcovej chyži,
ľahunkým krôčkom k posteli sa blíži —
kde otec leží. Tá stará hrud' dme sa
hlbokým dychom. Despa sa nakloní
ticho nad starca i pobožká vrelo
vybledlé líca i vráskavé čelo,
križom ho žehná — a von sa vyroní,
beží — o chvíľu na pobreží mora,
ako svit luny, bez šumu sa zjaví.
Vonku o závod s morom hučí hora,
hrozivý oblak od juhu sa plaví,
oblak titanský, s černo-rudou tvárou,
horúci vetor pred sebou ho tiská,
obzor je mlunnou obtiahnutý chmárou,
z tej sa chvíľami ohnivo zablýska:
belunké šaty devy vietor trhá,
vrkoč až k zemi padá bielou šijou,
vlna obrovská k nohám sa jej vrhá

a siplo hučí zlobnou melodiou ;
majáka krepký plápol osvecuje
jasno Sireny i vín biele hlavy.

»Ach, čo to srdce tvoje tak lomcuje?«

K Despe svedomie hrozným hlasom vraví:

»Načo šialený žiar ťa podnecuje,

»keď si po pravde, načo tie obavy?

»Otec tvoj dobrý sám v chate nocuje,

»a ty sa ženieš do búrnej huľavy!«

Svedomie — srdce v boj sa tuhý dali,
tuhý, lež krátky — bo srdce vífazi.

»Veselín!« krikom úzkostným vyrazi

a kľakne biedna na zmáčané skaly.

Vlasy jej letia divokým víchriskom,

jasné jej oko do diaľky upiate,

za každým hľadá lodenku vlniskom,

za každým plachty vzletné, rozopiate.

Razom z mrákavy priletí čakaná

barka, a ledva k brehu pristať stačí,

už na širokých prsiach milovaná

deva spočíva v usedavom plači.

Veselín.

Načože slzy, morská moja vila?

Šíre je more, šíry je svet Boží ;

tys' moja, drahá! Plač tvoj neosoží:

hľa, rychloletné sú moje vetrilá!

Ja morom tichým i búrnym veselo

plaviť sa budem s tebou, Despa drahá ;

ja vencom jasné oviniem ti čelo
 z ruží vernosti, ľúbosti a blaha!
 Sver sa lodenke, mojej Sokolici,
 v pustyni tejto čo na teba čaká.
 Bolestné vrásky na vädnúcom líci,
 a smrť bez lásky, u päty majáka!
 A mne čo zbýva? Tam o Sirén hrany
 udrem korábom, až mu sprasťtia boky,
 na ústach slová kliatby a pohany,
 do víru skočím krútnavej zátoky!
 Tys' moja, krásna, pozri búru besnú!
 Blíži sa letkom, však prv, než dorazí,
 nevole tvojej rozbijem reťazi
 a sladkej lásky pripravím ti vesnu.

Ach, každé slovo dušu devy páli.

Despa.

Nie, ty ukrutný syn divého mora,
 mne je súdené posluch a pokora,
 nenáhle mretie na tomto úskalí!
 Sväté sú otca mojeho šediny,
 on láskou dcéry, jak chlebom sa živí,
 ja, duše jeho svet, poklad jediný,
 hojím a miernim zúfalé poryvy!
 Mám opätovať zradu? Ja som tvoja,
 a verná budem večne, neskonále,
 ja večne hľadeť budem v šeré diale,
 čo teba skryjú, ty útecho moja;

posledné slovo na mrúcej už perne
tvoje, Veselín, sladké bude meno,
posledný tlkot srdca, tvoje veno!

Veselín.

Láska znie zo slov tvojich, dievča verné!
Ale smrť šumí z každého vzdychnutia;
láska sa tvoja spojila so vzdorom,
oba mňa k činu mužnému donútia!
Zakončme, Despa, s týmto rozhovorom!
Vlniská rastú, tak rastie i búra
v mojej útrobe, hrozné city hrajú!!
Dušu mi tieni búrkoplodná chmúra,
podozrenie a besy rýchlo zrajú!
Prísaha tvoja kde je, kde je, kde je?
Počuješ víchor, víri sa a skučí,
cítiš krúpaje? Dážď sa s neba leje,
víchor a dážď ťa ľúbosti naučí!!

Despa.

Veselín, blesky zjasnily ti tváre
a zrazu desné osvietily oči,
hrozné z nich, strašné hárajú požiare.
Ja celá trpnem, hlava sa mi točí.
V úžas sa mení moje milovanie,
keď vidím temný hnev ti na obočí,
ja celá trpnem, hlava sa mi točí,
ustaň, pre Božie večné smilovanie!

Veselín.

Ja žiadam sľubov horúcich splnenie.

Despa.

Môžem ti viac dať, ako seba, seba?

Veselín.

Tak nastať musí s otcom rozlúčenie!

Despa.

A s ním i kliatba vysokého neba!

Veselín

Keď nebo klnie i anjelov chóry,
keď nebo lásky našej sa odrieklo:
tak i anjelom i nebu na vzdory
pomáhať musia dämoni a peklo!!

Víchre lomcujú, trasú sa skaliny
vlnísk ozrutných útočným návalom,
zarevú hromy, jakby v rozvaliny
zem zdrtiť chcely blesku mlunným palom.
Dažde sa miesa s tmou a vlnobitím,
vari sa nebo do mora chce srútiť,
vari sa more s leviatana vytím
smršťou ozornou do neba chce skrútiť!!
Budia sa čajky, ledva čo zaspaly,
sirocco zúri rozbesneným vytím
a tepe krýdlom soľnovodé valy —
blesky jasavé a tmy na to husté —
rev vln, hvižďanie vetriska o skaly:
búra rozpiala svoje krýdla pusté,
búra nad nebom i nad morom králi.

VI.

Lubragovi sa sníva sen Milevy,
 i vo sne staré zalamuje ruky,
 čez spánok cíti obnovené muky,
 z prs sa mu dutno stonné vinú revy.
 Ha, on Stojana pocítil pravicu,
 ako mu z živej hrudi srdce trhá,
 krvou zastrieka smilnú milovnicu
 a potom s ňou sa do priepasti vrhá!
 Ešte viac bóľu: sletí sokol plavý,
 rýchlosťou blesku k sviežej rane sadá,
 klov jeho ťažký do útroby padá,
 železným spárom vetché boky dlávi . . .
 Hromu durkoty prervú sny úmorné,
 starosť o maják zaženie príšery —
 Chce von! Kde Despa, dieťatko pokorné?
 Postieľka prázdna, voľný zámok dverí — —
 Von sa vyrúti! Dážď šľahá mu tváre,
 blesk a za bleskom očí oslepenie,
 majáka iba ostrobleské žiare
 trváčne svieťa na mora zúrenie.
 »Despa!« zavolá Lubrag starostlive;
 niet jej na blízku, nieto pod majákom.
 Zrazu volanie čuje úzkostlivé:
 »Otče môj, otče!« Lubragovi ľakom

střpnu kolená a dych sa zastaví —
 Beží za hlasom: fakľa hromu vzplane:
 Ha! čo osvieti — lod' cudzia na lane,
 a u nej, beda! dve známe postavy.
 Despa v ramenách Veselína volá
 otca o pomoc! Starec blížej chváta.

Veselín.

Lubrag, či chceš mňa dobrotou za zaťa,
 či chceš, by mojou násilenstvom bola
 spanilá Despa? Moja to nevesta,
 tu pod hrmiacim nebom ti prisahám:
 lebo jak manžel jej odídem s miesta,
 lebo jak pirát ostrov tvoj zahanám!

Hlas Veselína i hromy preráža;
 v ľavom ramene silno Despu drží;
 keď mlunné svetlá oblohou zakráža,
 v pravici handžár bleskami završí.

Lubrag.

Beda mi! Despa, poď sem, omámená,
 ty nevieš, kto Ťa na hrud' túli svoju,
 ty nevieš, čie Ťa svierajú ramená:
 dieťa, poslednú uslyš prosbu moju!
 Pre Krista horké na križi mučenie,
 vyrvi sa, drahá, smiluj sa nad otcom,
 vyrvi sa, drahá, opovrhni svodcom,
 spomni na hrozné matky svojej mrenie!

Veselín.

Hrud' moja dcéry tvojej hrad žulový,
ramená moje slúžia jej rozkazom!

Despa.

Hoj, tak, Veselín, daj svobodu razom
mne, a dcérušku starému otcovi!

Lubrag.

Vydaj, lúpežník, perlu mi jedinú!
Despo, Veselín synom je Stojana,
Stojana, ktorý mať tvoju nevinnú
vrhol do hanby i smrti hrtana.
Syn vraha môjho čistě tiskne údy,
otec manželku, syn mi dieťa chváta,
odsoť hriešnika od panenskej hrudi,
otrávi ti ju zmija jedovatá;
jašterčí rode, teba satan splodil,
pred tebou ušiel v túto som pustyňu:
nie dosť, žes' matku do záhuby hodil,
berieš mi ešte mladuškú dievčinu!

A starec proti handžáru sa rúti . . .

Veselín.

Nazpak, ó, starče, nazpak v mene Boha!

Lubrag.

Rozbi hrud' túto, ohavná mátoha,
čo starca vraždí, dcéru k hriechu núti!

Kliatby, ktoré som tvojemu otcovi
sypal na hlavu, nech kántria i teba!
Udri do neho, pal búre hromový,
pomstite starca, jasné strely neba!

K nebesám stavec spína ramenami,
hlas sa mu trasie, slza svieta v oku.

Veselín.

Otče, nech Despa súdi medzi nami,
ja sa podrobím každému výroku!

Lubrag.

Alebo snáď chceš moje požehnanie?
Vydaj mi, vydaj drahé moje dieťa,
mrúceho starca dobré poželanie
na všetkých tvojich cestách povedie Ťa!
Vydaj mi dcéru, kľakám na kolená,
odpúšťam viny otca tvojho všetky,
nech Božia milosť, pokáním smierená,
za hriechy otcov nekarhá ich dietky.
Vzdial sa — v Pomorí devíc, ako kvieťa,
nejedna kráska teba v srdci nosí —
Nechaj mi poklad, mladé moje dieťa,
moja modlitba šťastie ti vyprosí —
Zanechaj ostrov na večité vky,
kde pomník vechý Stojanovej viny,
kde dlhé roky zunely náreky
a preklínanie tvojej, jun, rodiny!

Veselín

Voľná si, Despa — nikda tvoje zraky,
nikda nevidia svojho Veselína!

Despa zmeravie, ťažké mdloby mraky
bolestnú hlávku device zastínia.

Veselín pozre na biedneho kmeťa,
aký je biedny, jak mu slzy kanú:
šedina, slzy súcit v ňom roznieťa . . .

Ale keď vidí devu milovanú,
jak polomrtvá na prsiach mu leží,
jak láskou zmiera srdce náruživé:
zas mlunná iskra údami mu beží,
zas bije srdce jeho žiadostive,
zas v budúcnosti vidí len krásotu,
slniečko blaha veselo zasvieti,
mladosť a sila má právo k životu,
staroba dlžná privykať k obeti;
zášť tohto starca nedáva nádeje
k pokojnej shode, jeho duša stará
zatvrdlým bôľom neprestajne hára,
bes pomsty krvnej z jeho duše veje!
Hoj! mocné ramä, mocná vôľa v hrudi,
ľahunká deva, a búra od hora! —
Durknite hromy, až sa mrtvý zbudí,
čo utopený leží na dne mora!

Despa, nesená, aloe schytila,
trním zbodaná rúčka sa krvaví.
Darmo! Mohutná Veselína sila!

Čože proti nej útla rúčka spraví?
 Čo spraví výkrik, ktorý vyrazila
 zúfale z ústok do nočnej mrákavy?
 Skok — a barka sa od skál odrazila,
 a smelo búrou divokou sa plaví.

Lubrag vyskočí v rozochvenom stihu,
 »otče, môj otče« — z hluku vln zaznieva
 Despy volanie — už hynie, zamdlieva —
 v jasavom strely klukovatej mihu
 barku na vlnách vidí v tuhom boji,
 na nej sa belie snehobiela šata,
 ach, Despy šata. U kormidla stojí
 hrdá postava smelého piráta.

Lubrag nešťastný, kde ti milé dieťa?
 Veselín vlečie násilne nevestu!
 Hromy mu zvonja, blesky sypú kvieťa,
 a maják tvoj mu ukazuje cestu —
 tys' zapaľoval sám tamtie lampady,
 aby lúpežník bez nebezpečenstva
 okradnúť mohol teba o poklady,
 i duše tvojej posledné blaženstvá;
 tys' čistil, starče, brúsené kryštále,
 aby jasavý bleskot tuho háral,
 vlny osvietil, zahnal tmy do diale;
 tys' sa, nešťastný, dnes o to postaral,
 by vrah tvoj vyhol Sirenam úkladným! —
 Starec zakvíli z prs dutej hlbiny,
 na zem upadne, trhá si šediny

i tiská líce ku skalinám chladným!
 Hrúza pekelná útrobami horí,
 kalich už plný — viac nemožno znášať!
 Sám a sám v svete! A vidí na mori
 vrahovho syna Despu preč unášať.
 Ha, tá pravica, čo srdce vyrvala,
 a tu ten sokol, čo ku rane sadol!
 Kluvaj a driap len, nech krv tečie nadol,
 nech ju žíznive pije táto skala . . .
 V bolesti tkne sa dämon jeho čela,
 Lubrag zajasá satanským rehotom.
 Vyskočí! Hromy vždy divším durkotom
 zúria, i rastú vetra silné kriela.
 Hor sa na maják, on pomáha sbehom,
 bez jeho svetla barka musí zhynúť,
 darmo sa zradná budeš k nemu vinúť,
 nedorazíte k dalmatínskym brehom!
 Hor sa na maják! Šedý vlas povieva
 divoko víchrom, ostrý svit lampady
 chmúram na vzdory vífazne vylieva
 sklom kryštálovým bleskové kaskady,
 i zúrivú tvár starca vyjasňuje,
 i vypúlený zrak jeho ožiari,
 tak búrke i tmám čiernym ukazuje,
 jaký bôľ svietiť môže v ľudskej tvári.

Tam na výklenku zastane majáka
 s kladivom v ruke. Z prs kvílenie stená . . .
 Noha sa trasie. Ku nebu ramená
 zopne, k modlitbe poslednej si kľ aká — —

Stane a pozre za barkou zúfale
Lubrag, a mlatom mocne v sklá uhoďí.
Desným kvílením zarinčia kryštále,
v droby zdrvené sypú sa do vody
múrom a skálím. Zas bije kladivo,
v rinčanie kliatba a rehot zavzníeva,
búra sa besom, rúhaniu posmieva,
víchor zavyje desno, upenlivo:
lampy zaškvrčia — už všetko v mrákave,
maják i sihoť i Sirén skaliny!
»Mileva, Despa!« zavolá hrímave
Lubrag a skočí do morskej hlbiny.

III.

JADERSKÉ LISTY.

(V Dalmácii, roku 1878.)

Jaderské listy.

I.

Pri lúčení trúchlivom,
pamätáš tú chvíľu,
v nejž som Teba opúšťal
i rodinku milú :

Sľúbil som Ti, bratec môj,
časom lístok malý,
tu ho máš! On priletel
od dinárskej skaly.

Písal som ho s túžením
za Slovenskom skvúcim,
ujdúc pod strom fíkový
pred slnkom horúcim.

* * *

Adria sa búrila,
hromy desno rvaly,
keď sme sa Ti, bratec môj,
embarkirovali.

S neba celá potopa,
 neporiadok v davu,
 mužstvo guráž ztratilo
 a officier hlavu.

Krik, štabarc a hrešenie —
 jak to vždycky býva,
 keď dvojhlavý orlíček
 kriedlami zakýva.

Mokrú Teršť sa posmešne
 na ten neriad díva,
 s mola sa nám príjemné
 hvízdanie ozýva.

Ba čo viac, na nevinné
 podtatránske deti
 kde-tu hnilý pomaranč
 jak na softov letí.

A to všetko, bratec môj,
 pre tie plundre úzke,
 Teršťania v nich šípili
 sympatie turské.

Hoj, milení Teršťania!
 špatné máte nosy,
 není každý Maďarík,
 čo baganče nosí.

Na palube potoky,
 pod ňou málo vzduchu,
 chlap na chlapa vtisnutý,
 jak v žraloka bruchu.

Zhrčí refaz, kotvisko
 vynorí sa z vody
 a koráb sa svobodne
 na výšku vln hodí.

»Austria« sa kolimbá —
 tak sa koráb volá —
 húpavými vlnami
 krúži valné kolá.

Nikdy som tak úprimne,
 ó, Austrio drahá,
 neželal ti pevnoty,
 trvania a blaha,

Jak včuľ! Mohlas' vyvádzať
 nebezpečné skoky,
 nikdy som sa nepýtal,
 či máš mocné boky!

Huj, či fučí boreas,
 starý vrak sa kníše,
 čalokezský Maďarík
 strachom ledva dýše!

Teremtovať zabudol,
 fúzy tiež nekrúti,
 iba z fľaše koženej
 v hrtan glgy rúti.

A Slovák sa križuje.
 Žid rapídno žltne,
 on sa bojí, neborák,
 že ho more zhltne.

Neboj sa, môj Židáčku,
 tys' aj naša spása,
 táto čistá Adria
 nechce khošer masa!

Neboj sa, môj Židáčku,
 dám ti na to zmenku:
 Ešte budeš zbíjať dosť
 ľudí za pálenku.

Nemček chudý, chvastavý
 stiahol pyšné rožky,
 aby nátku neschopil,
 v kepeň motá nôžky.

Huj, či fučí boreas,
 sťažeň vrzdí, práska,
 moje srdce bez strachu,
 bo ho tuží láska.

Láska hory prenáša,
ona svety rodí,
a ja bych sa ľaknúť mal
trochu slanej vody?

Oprel som sa, bratec môj,
o hrdzavú pušku
a s hlbokým dumaním
spomínal ženušku.

Hoj, ženušku ďalekú,
Vieru, biele dieťa,
tu sa blesky skrižujú
a búru osvieťa:

Rozpenená Adria,
jak si hrúzokrásna,
keď ňa fakle hromové
na okamih zjasnia!

Vlny, tvoje ramená,
proti nebu broja,
vari sa tú oblohu
dolu strhnúť stroja.

Zhasly blesky, čierňava
na more sa hodí,
spraštia brvná — temný ston
ozýva sa z lodi.

Temné, tiahle kommando
od kormidla zneje,
šplechne vlna, šumín tok
palubou sa leje.

Chlap na chlapa srútený,
pušky križom-krážom . . .
Vtedy som sa započal
lúčiť ja s gurážom.

»Hop! ty milá Adria,
to sú hrubé žarty:
Čiže už chceš Austriu
zdrviť na caparty?

Či chceš ozaj našu mlad'
zničiť puškonosnú?
Ktože potom oblaží
verndlom našu Bosnu?

Ktože potom zanesie
k mostarskému múru:
vieru, lásku, nádeju,
frak, pinč a kultúru?

A potom, ó Adrio,
to, čo ztratí Bosna,
nedonesie tebe ver'
najmenšieho chosna.

Schudli sme ti na špatu,
kosti tvrdé máme,
na nás každý žralok si
darmo zuby zláme.«

Takto rečným nadšene —
a nie bez účinku,
Adria sa stíšila
za malú hodinku!

Mužstvo guráž našlo zas
v tom normálnom stave,
neviem, či aj officier
prišiel k svojej hlave.

Mal som veľa myšlienok,
túžob a starostí,
nie div, že som pozabol
také maličkosti.

Búrna noc sa minula,
konec púti morskej;
tichou vlnou vpluli sme
do Boky Kotorskej.

Jutrenného slnka blesk
na východe horí,
pozlátil on jasotne
končiar Crnogory.

II.

Nejedna vlna búšila sa búrne
o vápeniny tohoto pobrežia,
čo som nepísal. Časy žil som chmúrne;
Bohu buď chvála, že už za mnou ležia!
Z Risaň k Budue, na koniec krajiny
hnaly ma lósy a povinnosť tvrdá
do dolín úzkych, na veterné brdá
skalnatou dráhou príkrej serpentiny.
Ale aj v sparnách, i vo víchre chladnom,
v daždi i búre, hluku i samote
sníval som večne o Slovensku ladnom
a vašich duší kráse a milote.

V cudzine váži diaľny syn si vlasti;
i moja láska ku nej vzplápolala;
lež skoro zhasla, v spomienke na strasti,
ktoré mi v údel po macošsky dala.
V rozbroji citov poznal som tú biedu:
keď upí duša v dvoje roztrhnutá,
preto, že Maďar od strachu a jedu
pripojil k slovu »vlasť« i slovo »putá,«
že násilenstvom od otcovskej hrudy
odtrhol citov plápolanie sväté.

kraje slovenské zmenil na prekliate
 pastvy pre hladné a zradné obludy.
 A tak len vo vás, drahé duše bratské,
 vidím otčinu, rod i vlasť v jednote,
 vám privolávam pozdravy junácke,
 stojac na pustej dinarskej výsote!

Ty sa usmievaš, bratec ty môj milý?
 Dovoľ mi túto blúznivú vychádzku;
 blysla mi ona dušou v ťažkej chvíli,
 keď som chodieval s puškou na prechádzku,
 v remeňoch spiaty, tornistrou týraný
 s Knezlača hľadel v crnogorské strany.

Tisíc končiarov tam ku nebu hľadí
 ihlokončitých. Rudohnedé stránne
 pnú sa obrovsky, jak Olympa hrady
 v blízkom susedstve jasnej nebies bane.
 V ľavo: hľa, v búri skamenelé more,
 doly a brdá: to stuhnuté vlny,
 Dormitor pyšný tam pri Crnogore,
 to koráb, vetril bielo-skvúcich plný.
 Brehu nevidíš! Tuším sa tu skaly
 z celého sveta na kongress svolaly.

Snem skalný! V kresle predsedníckom vážne
 Dormitor údy titánske rozstiera;
 Lovčen, tam u dvier napruženo strážne
 Boku Kotorskú bystrým okom merá;
 Grahovo píše dlhé protokolly

o vojoch, čo si roztrepaly hlavy
 na skalách týchto, keď dolín sokoly
 švihly handžárom v mene matky Slávy.
 A v pravo, v diali Adrie modrota
 s nebom sa druží v sesterskej pohode.
 Mŕtvo v dolinách, na brdách, i vode
 nebadáť známky ruchu a života —
 len tam nad Gorou Njeguša Nikoly
 lámu kolesá voľné dva sokoli.

Mŕtvo a jasno; kolmé slnka lúče
 netrpia stínu ani v úzkom doli,
 netrpia ľudí na skalistom poli,
 obojích vhnaly ta v pobrežné kuče;
 len nás tu drhnú, honených »rozkazom,«
 materidúškou porostlým úplazom.

Len mi zaváňaj, oj materidúška,
 bo už ustávam; plece tlačí puška,
 umdlené rozčuľ čuvy mi naskore
 a netrp, aby nadarmo ženuška
 muža čakala na zapustlom dvore,
 aby nadarmo štebotavá Viera
 sušila boľné slzy jej matera.

My sme sem prišli hľušiť Mahomeda —
 a ustávame na jeho chotári;
 svaly už slabnú — spara dýchať nedá,
 vrelý pot tečie potokom po tvári.

Niet vlahy — jazyk schne na ďasne hladnom — —
už zrak sa kali, mozog vo zámote, — — —
a ja len snívam o Slovensku ladnom
a vašich duší kráse a milote.

III.

Starucha sa o palici kníše
 ponad Risaň strmou serpentinou;
 postretol ju vojak, cudzí rúchom,
 cudzí rúchom, ale priateľ srdcom:
 »Slnko pečie s neba holubieho:
 »sadni, matko, pod ker granátový,
 »a povedz mi, koľkože máš synov?
 »Matky radi synov spomínajú,
 »nadovšetko matky hercegovské.«
 Starucha sa kviľbou rozplakala,
 zalomila svoje vetché ruky:
 »Čo sa pýtaš, vojak, cudzí rúchom,
 »ty mi srdce naplňuješ žiaľom!
 »Troch synov som porodila v kuči,
 »Stojanovi Turci hlavu stali,
 »keď sa bili naši sokolovia
 »s Muktar pašom, tam v krvavej Duge.
 »Lež neplačem za Stojanom svojim,
 »hoc mu oči vypichali čierne,
 »hoc belunké rozsekali telo,
 »skalným vlkom za potravu dali.
 »Božko, syn môj druhonarodený,
 »vykrvácal tam u Vučidolu,
 »verný bratom našim Crnogorcom.

»Desať Turkom bujné srazil hlavy,
 »jedonásty môjho Božka zrubal!
 »Neplačem ja za Božkom junákom,
 »hoc mu oči vypichali čierne,
 »hoc belunké rozsekali telo,
 »skalným vlkom za potravu dali!«
 A starucha väčšmi zaplakala,
 väčšmi ruky zalomila vetché.
 »Za čím kviliš, matko nešťastlivá,
 keď sa pýšiš smrťou synov svojich?«
 Odvetí mu rozžialená matka,
 pre slzenie ledva vraveť vládze:
 »Pre národ som synov porodila,
 »porodila pre junácku slávu
 »a pre našich bratov pobratimcov.
 »Kebych dvanásť rujných synov mala,
 »všetkých bez síz vlasti obetujem!
 »Ale plačem za synakom Markom,
 »plakať budem do čierneho hrobu:
 »On nepadol ani v Duge slávnej,
 »z Vučidolu prišiel neranený:
 »On umiera vo vyhnanstve hladom,
 »pri rakúskej stuchlej kukurici!«

IV.

Slnko páli s neba holubieho,
 rozpaľuje tie risaňské skaly,
 u bazáru v tóni guslar slepý
 na chatrnej struke odpočívá.
 Kolo neho šumný národ Boky,
 i s Hôr čiernych sletlí sokolovia.
 Černohorci: jak tie skaly dumné,
 Kotorania: jak tie mocné duby,
 a jak javor v jeseň ošumelý:
 Krivošian, béd svobodných dieťa.
 Brat môj, ja sa, modrý pidimužik,
 medzi túto voľnú chasu miešam,
 jako jahňa v jarých turov stádo.
 Zkvília gusle, chlapi do polkruhu,
 a za nimi pekných devíc kolo.
 Počal guslar takto svoju pieseň:
 » — Daj Bôh zdravie i šťastie junácke
 najsam najprv cáru Alexandru,
 jeho synom i jeho junákom,
 potom Nikolovi z Crnogory,
 i srbskému kňazu Milanovi,
 i vám, moji posluchači ladní,
 veď ste všetci vífazní junáci!«

Brat môj, vtedy svedomie ma bodlo,
nevdojak som pozrel na baganče,
a keď zas som svoju hlavu zdvihol,
stretlo moje oko zahanbené
vysokého pohľad Krivošana.

Ale guslar ďalej pokračoval:

» — Vojnu bili chrabrí Hercegovci,
a za nimi naši Crnogorci.

Kamteľ, vieska na upätí skaly,
vyleteli z nej junácki orli,
vyleteli, na Turka sa vrhli;
Kamteľ chránia opustené ženy,
opustené ženy i device.

Udrel Turek zúrive na Kamteľ,
ajhľa, dym sa valí z našich kučí.

Nad Kamteľom kula kamenitá,
ta utiekly ženy i device,
i nemluvné vzaly s sebou dietky.

Udrel Turek zúrive na kulu,
zajačaly černoorské pušky:
odrazily chrabré ženy nával.

Udrel Turek zúrive na kulu,
zablysly sa brúsené handžáre,
odrazily chrabré ženy nával!

Po tretíkrát rozbesnil sa Turek,
slabnú devíc ramená milostné,
i žien ruky slabnú v unavení,
a na bránu vrah už búcha mlatom!

»Beda, beda!« zavznie kulou skalnou:

»Beda ženám, keď ich Turek plieni!«

Povyskočí Jela Marunova,
 krásna deva, černooké dieťa,
 povyskočí na nôžky ľahunké
 a zavolá hlasom skalnej Víly:
 »Otvárajte bránu, posestrice,
 »a prach pušný sypte na hromadu:
 »nech sa dozvie Turek vierolomný,
 »jak vítajú vraha Černohorky!«
 Rozletí sa brána Osmanlínom,
 päťsto Turkov valí sa do kuly,
 jako vlci nocou do košiara,
 jak krahulci medzi holubiatka.
 Chytá jeden vlasy ľadnej ženy,
 až mu v pästi vonný utkvel vrkoč,
 vonný vrkoč so vpleteným zlatom;
 druhý mäkké bôčky vilne stíska,
 tretí čisté ústa násilenstvom
 celuje, a iný zase vraždí
 tie nemluvné černohorské dietky.
 Jela Marunova sama stojí,
 divé blesky z očí sa jej sypú,
 hanby rumeň sfarbil bledé líce.
 Bielou rukou fakľu pozatočí:
 hrom — za hromom oblak dymu hustý,
 zatrasú sa černohorské skaly,
 zatrasú sa v hĺbke u koreňa,
 zatrasú sa ich vysoké hlavy,
 drobné skalie bedrami ich šustí.
 V rummy padá kamteľovská kula,
 nad rumami dymu hustá kundol.

Pod rumami Slavianky a Turci! — —
Čušte, moje gusle javorové,
vy ste mnohých junov zvelebily.
mnohé činy ospievaly krásne:
čušte, gusle, Jela Marunova
hodná vašich posledných je zvukov;
struny, ktoré slávily jej meno,
druhým menom nikdy nezavznejú!«
Brat môj, slepec rozohnil sa spevom,
i stroskotal svoje gusle ladné.
Nemo stáli kolo starca chlapi,
zaplakaly vôkol devulienky.
Černoorské oči zajasaly,
Krivošian rukou handžár tisol.
Ja sám vzdychol trápne, úzkostlivo:
»Kedy Boh dá nám takýchto spevcov,
»kedy nám dá takýchto junákov?!«

V.

Znám ťa, pošmurná Porta Pile,*)
 múry sa tiahnu do kola,
 hoj, často za svobodnej chvíle
 tade som bežal do poľa:
 tam letohrady, skvostné sady,
 gaštan, olivy, mora šum,
 tam palmy, búbky, stromorady,
 posvätné miesta mojich dúm.

Nad samým morom krčma strojná,
 pod fíkom stolík kamenný;
 vlna sa hádže nepokojná
 zúrive o breh vápenný:
 tam Dalmatinka černoooká
 čierne mi vínce merala,
 tam túžba v srdci prehlboká,
 jak svit majáka, hárala.

*) Porta Pile - brána v Dubrovniku, vedúca krásnym pobrežím ku Gruži.

Nalej mi vínca! žiale hudú
 desné nápevy v dušici,
 keby nebolo toho studu,
 tiekla by slza po líci;
 to čierne tvoje vínce zbledne,
 keď horká krupaj zrenice
 nevdojak, tajne dol upadne
 do kryštálovej sklenice.

Ach, tvoje oči, devulienka,
 tak milo hrejú otroka:
 naňho, tam v diali, čaká žienka,
 i dieťa už od pol roka!
 Nalejže vínca, očkom mihni,
 zajasaj bleskom útlych krás,
 a ty, vyhnanec, pohár prihni,
 smäd i túženie pozahas!

To tvoje vínce dobre chutí:
 horké, jak ten môj veľký žiaľ,
 čierne, jak ten môj osud krutý,
 silné, jak lásky mojej pal.
 Hoj, Dalmatinko, očkom svojim
 mierni vlastnosti svojích vín,
 ináč bolesti nezahojím
 a klesnem žiaľom v nežný klín!

Šuhaj, čo v tlupách drzých mární
 útly svoj život, mrav i cit,
 on tak rád vidí pohľad žiarne
 a ženskej tvári nežný svit!

Nalejže vínca, devo krásna,
tu máš posledný grošík môj,
s Bohom! už trúba volá hlasná
v staré trápenie, hluk i boj!

Čez Portu Pile cesta skalná,
duša mi upí v zajatí:
»Ach, či mi zdravá žienka diaľna,
»či sa jej milý navráti?
»Vyzradte, múry moje milé:
»návratu ešte dlhý srok?
»Len jedno nezrad', Porta Pile,
»že mám dnes taký čudný krok!«

VI.

Udrú Turci na Bonjan-dedinu,
požiar skalné osvecuje kraje,
samú chytia Stanu Perišinu
s dvoma deťmi, jedno ešte ssaje.

»Kaúrkaňa,*) riekni, v ktorú stranu
»chlapi vaši išli do zálohy?
»Keď nepovieš, detvu zarezanú
»hodí Mussa**) pred neverné nohy!

Poceluje Stana deti svoje.
»Černohorka nevie zrádzať, baši,***)
»zhyňte deti, čušia ústa moje,
»zhyňte, pomstia vás junáci naši!

Mussa reže útle deti kruto,
baši bije pästou biednu Stanu.
»Mussa, mučiť budeš ženu túto,
»kým neriekne, v ktorú išli stranu!«

*) Kaúrkaňa = neveriaca.

**) Mussa = mužské meno.

***) Baši — toľko čo kapitán.

Muky, muky — ona slabá žena!
Třpne biedna, slabosti sa ľaká,
jestli zradí junákov mučená,
záhuba ich vo zálohe čaká.

»Zradím!« volá. Mussa Stanu pustí,
skočí Stana, britký handžár chytá,
jazyk reže, krv sa valí ústy — —
Darmo baši vesť od nemej pýta!

IV.

SNY A BÁJE.

Gnom.

Žaludná miska bystrinou sa plaví,
vetrilom slúži tkanina pavúka,
laná loďové: to nitky z pamuka,
na miesto kotvy: ostie zo žihľavy,
ihla borová mohutným je sťažňom,
kormidlo tvorí lístok ďateľinky.
V tomto korábe na zrníčku ražnom
stojí Rutulus, gnomik drobulinký,
osten jačmenný, to jeho kopia,
z nezabudôčky rosu si upíja.

Ja som sa zrodil v nedeľu za rána,
Kalliope mi u kolísky stála,
ona mi čelo, oči pobozkala,
preto som uzrel tohto veľikáňa,
preto viem, že má kolpak zamatový,
na ňom agraffa brilantná sa jasá,
že plieckom visí plášťik porfyrový,
v rubínoch sponky slnko rudo hrá sa;
preto počujem jeho hlások jemný,
preto mi není jazyk gnomov temný.

Nadto som niekdy duchov po dŕžave
 blúdil, filistrom ujdúc suchoparným;
 víly, rusalky tamo spevom čarným
 vítavaly mňa v hlbokkej dúbrave.
 Mäkké ramená, hora, báj a vôňa,
 vajanskej noci čarovné výjavy —
 preč z mysle!! Šedá letí dušou tôňa,
 starosť a bieda šumí kolo hlavy,
 zmiznuté šťastie, hoj ztratené raje:
 ja zas obývam filisterské kraje.

Gnomik ma poznal, už k brehu pripína,
 kotvu zahodil do žltého piesku.
 »Vítaj, Rutule, daj mi rúčku rezkú,
 »a povedz, jak sa má tvoja rodina?
 »Či ešte devy vaše po fialkách
 »tancujú strojno, rozpustilým plesom;
 »či ešte bájna Šumena v nedbalkách
 »snehové prse ukazuje lesom;
 »či ešte váš spev letnou nocou bzučí,
 »čo mňa uspával v jej mäkkom náručí?«

Rutulus vzdychol: »Jaj, beda nám, beda,
 »súsed náš besným posadlý je duchom:
 »náš národ býval v miere pod lopúchom
 »vlastenským; tu nás rujný Neposeda
 »zrazu napadol vojenským postrachom,
 »na pomoc prizval komárov si pluky,
 »tŕnim nás bodá, bombarduje hrachom,
 »nivočí polia a depčí palúky.

»Hlad už vo vojsku našom hrozne zúri,
»preto som strovu požičal od kury.

»Jaj, beda, beda! Šumena rumenná
»v náreku bôľnom zalamuje rúčky,
»žienky i devy, i tie detské púčky
»kryje pred vrahom jaskyňa studená.
»Už mnohý junák padol v divom boji,
»tri celé kvapky krvi náš rod statný
»vyliat už! Včuľ zas dlh ten nepokojí
»naše finance a celý stroj štátny:
»aby sme sýtiť mohli regimenty,
»platíme kure úžerné percenty.

»Všetko je ináč! Už aj vy poeti
»zanechali ste naše vonné kraje:
»darmo z kapradia bájny balzam vlaje,
»darmo mušička svätojanská svieti.
»Vily, rusalky znemely, znemely,
»les je len na to, aby dával dreva;
»už viac hymnami listie neševelí,
»už ani riava piesne nezaspieva,
»temno a pusto! Bieda len a hrôza,
»skončená báseň, počala sa próza!«

Rutilus kotvu vynoril z bystriny,
na sťažeň rozpial svoju pavučinku,
stal si na zrnko, v hebunkú ručinku
chytil hebunkú stopku ďateľiny.

»Fúkni,« poprosil. Fúknem — koráb letí,
ja za ním hľadím, smutný, nespokojný,
veď som zvedel dnes, že i v duchov svety
našly si cestu trápenia a vojny,
a čo mi najviac smútilo dušičku?
Že už aj gnomi prišli — na požičku.

Kykymora.

Na kopci hôrnom z večera
káže to bytnosť sedá?
strašná jej zrutná postava,
tvár divoká a bledá.

V tých zrakoch desných, škuľavých
oheň pekelný tleje,
z tej tvári chudej úškľabnej
zlosť a potupa veje.

Starenko moja shrbená —
vy znáte svet i báje,
vy ste už sto liet prežili
a prešli diaľne kraje,
povedzteže mi, povedzte,
kto to, a čo tu hľadá
voždy, keď slnko zlatisté
za Tatry vaše padá?

»Beda ti, junák Severa —
»choď len do svojej chaty,
»to Kykymora úžasná,
»jej pohľad jedovatý,

»to ona, nočných strašidiel
»cárca hrôzonosná,
»tie hrdúsa zablúdencov,
»a budia deti zo sna;
»ona posielala tábory
»mátoch na národ celý,
»do srdca sa mu bodajú
»ich otrovené strely,
»hlúposť a blbá povera
»sú jej mohutné zbroje,
»víťazne nimi dobyla
»veliké cárstvo svoje.
»A cárstva toho hranice
»čiernymi pluky háji,
»tie hýria krvosmilne
»v peknom slovenskom kraji.
»Už zmizly v časov vírení
»všetci bohovia spásy,
»len Kykymora zostala
»a jej pekelní ďasi;
»len ona trávi útroby
»strelami silnej kuše
»a bratom tvojim západným
»zradu dáva do duše,
»na koho pozre zďaleka,
»ten národ milý zradí —
»a teba škoda bolo by,
»veď si tak veľký, mladý —
»Beda ti, junák Severa —
»choď len do svojej chaty,

»to Kykymora úžasná,
 »jej pohľad jedovatý.«

Starenko moja shrbená —
 hoj, zlá je vaša rada!
 Keď silný strachom uteká —
 hynie brať jeho mladá,
 mne Kykymora úžasná
 neskrotí srdce smelé,
 jej strely slabé odletia
 prs mojich od ocele;
 hoj, nie som ja zablúdenec,
 ani ospalé dieťa,
 mne nové hviezdy svobody
 na jasnom nebi sviefa.
 Jej mátoh blbé tábory
 nemajú ko mne moci,
 ja pôjdem ku Kykymore
 v havranno-čiernej noci
 a zdrapím babu za vlasy
 a hodím do priepasti,
 nebude strely posielat'
 v srdce slovenskej vlasti —
 Zrada sa ztratí a lásky
 bratskej vzplápolá vatra,
 hromom zadunia Balkány —
 ohlási sa im Tatra;
 svobody bleskom jasavým
 prasknem do mátoh luzy,
 pred jeho svetlom mlunovým

utečú nočné hrúzy —
a čierne pluky zarúknu —
ozve sa dol i hora —
lež rukot ten už nečuje
potretá Kykymora!

Na kopci hôrnom za rána
káže to bytnosť sedá?
jasnosť slnková okolo —
v tvár sa jej pozreť nedá:
Slavianstva jasní synovia
svobody sviatok svätia,
nových hymn večné súzvuky
k trónu božiemu letia,
srdc na jedno sto milliónov
nebeskou slasťou plesá:
starenka ešte neverí:
kľakne a križuje sa.

Na rozhraní.

Dažde sa lejú po tatránskom kraju,
 hmla sa chumelí ponad hôr končiare,
 listím stromovia vlhké vetry hrajú,
 rosiac veľbohov zrumené oltáre!

Riava žltá sa do priepasti ženie,
 šumom vln svojich usedave kvíli;
 pomedzi dubov a vody šumenie
 čuť prebolestné lkanie horskej Víly.

Vysokou trávou hrdý jeleň pláva,
 zlatý má kantár, i stremene zlaté:
 to on, na ktorom Rusalka sedáva,
 keď zanecháva jaskýň stíny svaté!

»Kdes' nechal kňaznu, devu rusovlasú?
 »povedzže, povedz, parohaté zviera.«
 »»Ani to nevieš? od dávneho času
 »»v jaskyni temnej v suchotách umiera.««

V košatom dube Pikulík vysedá,
 miesto so zlatom, s papierkami hrá sa,
 oko zlomené a tvár jeho bledá,
 časom zaplače, časom usmieva sa.

Na mokrom sedí Perun tam kameni,
 šedivou bradou vietor mu povieva,
 už sa nevládze držať vo stremeni,
 slabne rameno, duch sa zostarieva.

A tá babička krivej o palici —
 aké ti meno? — »Ja sa volám Lada,
 »jaro sa smialo raz na tomto líci:
 »líce sa zvrasklo! Inu, nie som mladá!«

Kde je Svantovít? Či bys' mi neriekla,
 kde tvári jeho mohutná veleba?
 »To sama neviem, pozri sa do pekla,
 »keď tam nebude, nuž nazri do neba.

»Aj Triglav zmizol, veľmi ho mrzely
 »tie blbé hajná moderných vladárov,
 »svätyne jeho zhubným ohňom stlely,
 »meč zhubil žrecov, ľud i pohlavárov.

»Pozri do duba práchnivej dutiny,
 »tam čuší Živa zmoklá a vyziabla,
 »Besy a Ďasy schudly ako stíny,
 »odkedy žertvy vzala im moc diabla.

»Tam naše panstvo! Veľké naše sily
 »času a mysli zlomily úklady.
 »Dve modly sú len, čo sa nevyžily:
 »Bes nesvornosti a národnej zrady.«

Dažde sa lejú po tatránskom kraju,
hmly sa chumelia ponad hôr končiare!
Mne bôľne city útrobou ihrajú,
že nehoria viac obetné požiare,

Že opustená skala Velestúra,
v prach sa rozpadla pohanská svätyňa,
za pádom ich sa schumelila búra,
za búrou smrť a hrobová tíšina! . . .

(1869.)

Pieseň Horovíta.

Letná dumka.

V bájnóm svetle mesiačka
 šereje sa krásna hora,
 noc je teplá! Húšťavami
 vidno túlať sa Znachora;
 krásny chlapček; zlatý pásik
 tak šumno mu čelo zdobí —
 ale Znachor, veľký šibal,
 voždy myslí na nezdoby.
 Tu zobúdzza bludnú včelku,
 čo nocuje v konvalinke,
 tam zas muške svätójánskej
 zhasil svetlo drobulinké,
 zajačka za ucho zdrapí,
 v teplom čo pelechu sníval,
 ten behami v strachu zdupčí
 a letí jak horský príval.
 Na strom štihly šibko leze,
 chrústov trasie, sháňa vtákov,
 zrazu stíchne — v pravo hľadí
 pozornosťou bystrozrakou:
 Tam za húštim ohník horí —
 kolo ohňa divné zjavy,

hrstka ľudí — všetci mladí:
 vysoké svieže postavy.
 S konárika na konárik
 Znachor bližej sa zakráda,
 a s buka nad samým ohňom
 na divných hostí pohliada.
 Študenti sa dobre cítia,
 na ražni sa mäso škvarí,
 unavenie a dobrý hlad
 každému sa svieti s tvári,
 z očí ale plamenistých
 mladý oheň, ducha krása —
 Znachor malé ústka špúli
 a srdečne usmieva sa:
 lebo keď sa mládež baví
 nevinne čistým nadšením,
 i bohom sa srdce chveje
 milosťou a potešením!
 A ten vravor rozčuleny
 tichou nocou v diaľku vniká,
 privábil on v čistých vlnách
 myjúceho sa Vodníka;
 ľahkým krokom zakradne sa
 a v práchnivý dub sa skrúti,
 zelenie sa od radosti,
 jak študentom mäso chutí.
 »Zapej, Horovíte, zapej,
 »uder v ladnú tamburicu,
 »ľúbym hlasom pospomínaj
 »Svätoslavu bielolícu!«

Tak zavolá rusý Záboj,
 uhlíkom dymku pripáli,
 voňavý dym z úst vypustí
 a voľne sa v trávu zvalí;
 Milutín si na peň sadá,
 Bohdan opretý o pušku,
 Mirko mladý bajúz krútiac,
 šumnú myslí na Betušku.
 Horovít nástroj naladil:
 zvonným hlasom horou kvíli,
 to preniká v úbočiny,
 kde tancujú horské Víly.
 Pieseňka Víly privábi,
 v každom kríku jedna čuší,
 Horovíta pieseň mocná,
 bo má žriedlo v smutnej duši.
 Lúbosť, krásu a nádej
 zvučná dýcha tamburica,
 lež cez spev sa desno hadí
 búrných žiaľov blýskavica,
 a tie žiale rozjatrené,
 a ľúbosti pocit čistý
 slialy sa v tom ľúbom speve
 v jeden požiar plamenistý:
 Kvitla deva v úbočine,
 Svätoslavou volala sa,
 modré oko, líca bledé
 a hlavenka zlatovlasá,
 a to srdce kryštálové,
 anjelíkov stánok jasný,

a v dušičke z diamantu
 zbožnosti cit čarokrásny.
 On zahorel láskou čistou —
 ponoril ju v pŕs hlbiny.
 Lež nevdojak ľúbosť vzbudil
 šumným spevom u dievčiny.
 Duša s dušou spájala sa,
 srdiečka sa milovaly,
 tešili sa z toho ľudia,
 anjelia sa radovali:
 »Rozpukni sa tamburica —
 »odskakujte ladvné struny,
 »posledný ich hlas nech búrnou
 »disharmoniou zazuní,
 »a nech nesie žiaľne zvesti,
 »kde len ľudská duša býva,
 »Svätoslava zlatovlasá
 »že už v hrobe odpočívava,
 »a nech nesie žiaľne zvesti,
 »kde len ľudská duša žije:
 »že pri mŕtvej Svätoslave
 »moje živé srdce bije.«
 Nemo sedia kamaráti,
 ohník malý vyhasína,
 každý šuhaj rozžialený
 Svätoslavu pripomína.
 Z kríkov počuť Víl náreky,
 tvár Vodníka cele zbláďla,
 a tam s buka nad ohníkom
 jedna horká slza padla.

Havran.

Snehom zapadlá hora
je brilliantov plná,
keď tajným bleskom svojím
zajasá nad ňou luna.
Snehom zapadlá hora
prišerami sa plní,
keď nebom o polnoci
chmúrivy mrak sa vlní.

A ja som tmavou nocou
v snehovej hore zblúdil,
ako hladové vlča
maninou som sa lúdil:
tu sa svetielko v diaľi
byslo, jak hviezda zlatá —
ja za ním — až predo mnou
stála nízunká chata;
úzky oblôčik v stene,
cezeň sa svetlo tiská,
cez ň som uzrel devu
s kuželom u ohniska.
Priadla belunkou rukou,
vrkoč jej k zemi siahla,
z veľkých, uhlistých očí
vášnivý plameň šľahal.

V kúte sputnaný stavec
väzbou shrbený smútil,
časom hlboko vzdychol,
časom hlavou pokrútil.
Ach, beda, čím viac vzdychal,
tým viac sa deva smiala,
tým viac úžasná radosť
v uhlistých očiach plála.
Ach, beda, snom a mdlobou
keď sklonil stavec hlavu,
trhala ho za vlasy
i bradu ligotavú.
Ona vretenom ostrým
vetché mu pichá oči,
divú zanôti pieseň,
divo sa izbou ztočí.
A zas kolovrat vrčí,
nové on väzby snuje,
u nôh pradleny psisko
obrovské vylihuje —
Ku zvuku kolovrata
starca kvílenie zneje,
čierny pes pohodlne
u kozubu sa hreje;
okáľom plamenistým
nemo na devu škúli,
ceriac končité zuby
papuľu desno špúli — —
Ja veľkým užasnutím
ledva popadám dechu —

tu havran uhľočierny
 sadne na chaty strechu,
 a ko mne zakrákorá:
 »Tu vidíš hrozné veci,
 »v kmeťovi: *vlastný národ*
 »a čierny *blud* u peci,
 »*zrada* sa volá jeho
 »úprimná spoločnica,
 »má utešené oči
 »a medosladké líca;
 »kto sa jej cele oddá,
 »tomu dá úrad, zlato
 »i vilné celovanie,
 »no vezme česť mu za to.
 »Kto sa jej cele oddá,
 »ten slúžiť musí psovi.
 »Ten šediny rvať musí
 »s hlavenky starčekovi!
 »Včuľ kraky, kraky, kraky!
 »na juh mňa práca volá,
 »pozor! nie každý deve
 »pekelnej tej odolá!«
 Schytil sa dobrý havran,
 kus snehu s krovu strhol,
 vo mne krv zaihrala,
 zas som sa k oknu vrhol:
 akás' pekelná túha
 zvířila so mnou cele:
 hoj, musím pocelovať
 perny tej deve vreľé,

hoj, musím na hrud' svoju
vinúť to sladké telo,
čoby aj so mnou rovno
do pekla zaletelo;
hoj, musím zblízka, zblízka
pozreť v tie čierne zraky,
čo z nich aj hroziť budú
večitej smrti mraky . . .
V tom sniežik vtákom hnutý
v horúcu tvár mi padol.
Hriešne plamene hasly —
oheň pekelný bľadol.
I zašumely dušou
havrana dobré slová,
rozvaha, vernosť v srdce
navrátily sa znova:
uderím pästou v oblak.
I zhasne svetlo behom,
víchor zareve horou
i zasýpa ju snehom,
chata v obrovskú výšku
vypne sa, víri, točí:
tam domec, i pes čierny
i tie uhlisté oči — —
Starec sám, voľný väzieb
v silného muža vzrastá,
skryla ho mojim očiam
chumeľ tá snehovastá!
Duní belavá hora,
tma sa k západu chýli:

Bože ľa Źehnaj, Źehnaj,
ty havran ĉiernokryľy!

Snehom zapadľa hora
príŹerami sa plnľ,
keď nebom o polnoci
chmúrivý mrak sa vlnľ;
uŹ ju viac nenavŹtľvim,
len keď ju luna zjasnľ,
budem brillanty sbierať
pre rod mŹj ĉarokrasny.

V.

RATMÍR.

Ratmír.

Trojica vrchov slovenských:
Čebrať, vysoký Choč a Mních —
vám posväcujem tieto hlasy
v rozpomienke na staré časy.

Donč neslýchaným nevdakom
sklamal Matúša vernú lásku:
so Záčom chystá Slovákom
plien, vojnu a porobu vlaskú.
Údel slovenský bez trasenia
Karoberta už čaká voj,
Slovák zvykol na utrpenia,
na zradu i nerovný boj.

Trúby zarvaly na Trenčine
v ústrety brannej Slovačine.
To Ratmír prišiel z Likavy:
On druh a vojín pána Váhu,
dokončil branné prípravy,
včuľ za otčinu letí drahú
mreť pod Čákove zástavy.

V blýskavý terem uvedený
 Ratmír upiera smelý vzor
 v obličaj Čáka ožiarený
 a počne krepký príhovor:
 »Pozdrav Ťa, Matúš, dobré nebe,
 vojak i pytač prišiel k tebe —
 vojak, na tvojich besných vrahov,
 a ctiteľ tvojej Margity.
 Dovoľ, keď stíchnu surmity,
 okrášliť hrad môj devou drahou.
 Sľub tvoj rameno moje stuží,
 on nadchne prs mohutnú žiar,
 po víťazstve nech pred oltár
 trenčianskej kaple cesta z ruží
 vedie snúbencov, im ku slasti,
 k sláve a mieru našej vlasti.«
 Matúš uklonil vážnu hlavu,
 on zná Ratmíra brannú slávu,
 jeho rameno: vzácny dar.
 Otčina v biede — vrahov hajná,
 šľachta ju zrádza odpredajná
 a verných zoslabuje svár.
 A tu zas smutná novina:
 on s dcérkou iné plány kuje,
 veď sám Vladislav priskakuje
 časom na hradby Trenčina.
 Margity povest' preletela
 tatránskych prahôr výšiny,
 pieseň o kráse devy znela
 v ďalekých luhoch cudziny —

koho pritiahla, každý žasol,
 a kráse žertvu bóľnu dal,
 bo citov roztúžených pal
 už nikda z hrudi nevyhasol —
 Jako tá zora plamenitá,
 jako ten mladý jarný deň,
 jak ruža polo rozvinutá,
 jak nedosnený raja sen
 v pošmurnom hrade prekvitala
 Margita, zdobiac pyšný dvor
 Váhu a Nitry miestokráľa
 a pána nebotyčných hôr.
 Na túto devu Ratmír smelý
 uprel orlový pohľad svoj
 a cit v ňom vzplanul mocný, vrelý,
 dušu rozvíril nepokoj,
 jako keď búrny vetor shora
 rozvlní hladkú plochu mora.
 Margita srdce nežné mala,
 hrdý bol Ratmír, krásny muž,
 od dávnejšieho času už
 tajne ho deva milovala.
 Nuž povedz, slávny Matúš náš,
 jakú odvetu že mu dáš?

»Ratmír, druh môj a pýcha rodu,
 búrka zavisla nad nami,
 biskup nitriansky s vrahami
 spojil sa už, tam od východu
 Karla Roberta veľký voj

slovenskými sa dolinami
 a prahôr našich húštinami
 valí ku Tatrám na výboj.
 Rím na mňa vrhol anatem.
 Templárov mníšskych tajný snem
 pikle proti nám vyhútané
 kuje v nádhernom samostane
 a rozosiela do štyr žúp.
 Tak hrozí zkaza zemi rodnej,
 tak hrozí šľachte blahorodnej
 otroctvo a italský lup!
 Kde tu na nežné city lásky
 najde bohatýr vhodný čas?
 U boj! Keď zhynie králik vlaský,
 príď, junák môj, na Trenčín zas,
 nie dcéra, prvá kráska Tatry,
 nie život, hrad a zlatý dvor —
 všetko, ach všetko tomu patrí,
 kto s junáckymi spasí bratry
 milený národ týchto hôr!«

Ratmír odtiahol na Likavu,
 ľubosťou rozpálenú hlavu
 oravským vetrom ochladil,
 i brúsi meče, ostrí hroty,
 on by už nedbal v bielom poli
 rodu na slávu, sebe k vôli
 preháňať talianske roty
 a hľadieť im do mastných týl.
 Lež na Trenčíne veľká bieda:

hluk, plače, kliatby, divý shon,
 ku Matúšovi kojná bledá
 pribehla, z pŕs jej vil sa ston,
 na zem upadla: »Milosť, pane!
 Margity niet! Tak zanechané
 lôžko, prebitá mreží sieť,
 Margity niet, Margity niet!!«
 A potom trúba od cimbura,
 pod hradom zastal divný hosť,
 biely to posol od komtúra,
 už stená pod ním dvižný most.
 »Znám, pane vládny nášho Váhu:
 Ty si utratil dcérku drahú,
 znám viac jak ty — náš samostan,
 čo Mnícha venčí vrchol strojný,
 tajných zvedov má počet hojný,
 tí zvesti nesú z všetkých strán.
 Vieš, kto uchytil holubiatko
 a sovrel do železných spár?
 Vieš, kto nemohúc pred oltár,
 v pelech zavliekol neviniatko,
 čo sotva žilo šestnásť jar?
 Vieš, že neverný vasall rádu
 nášho, devicu tvoju mladú
 v podzemnú hodil mrákavu!
 Neveríš — hoj, môj veľký pane,
 daj si osedlať kone vranné
 a zaječaj na Likavu!
 I zvieš, jak verné naše zprávy.
 Poslal mňa s nimi komtúr Ján,

tvoj priateľ srdečný a pravý.
 I klania sa ti samostan.«
 Klania sa templár, bije kríž,
 až zvučí pancier oceľový,
 zbrojnoš podvedie sivka blíž,
 on sa vyšvihne. Refazový
 most opäť stená — lúčinami
 uháňa jazdec v šedú diaľ,
 Váh temno šumí skalinami,
 nebom bledý blesk vzplápolal
 a za ním z ružového šera
 mrmle ďaleký hromu zvon,
 postupne rastie — odumiera —
 ako mrúceho starca ston.

Zahorel Matúš pomstou strašnou,
 už s veľkým brojom cestou prašnou
 ženie sa hore Považím:
 frkajú vrance rozohnené.
 Junák za junom odvedené
 dievča vydobyť zaželal.
 »Hoj, ja si život nevážim,«
 volá lietavský Jarbod silný,
 »krvou lúpežnou svodca vilný
 sfarbí vlastného hradu val!«

Čo na to povieš, Čebrať náš,
 keď svojich vidíš vo rozbroji?
 Choč môj, prečože nevoláš:
 »hoj, milujte sa, veď ste svoji!

Načo tej zášti kvapný pal,
 keď obapolný vrah už stojí
 blízko! A hrozí už naskore
 prileteť, by vás roztepal,
 rozrôznených na vlastnom dvore!«

Zjačaly trúby na Likave,
 ľahol u Váhu silný broj,
 sám Matúš volá vyzývave
 Ratmíra svojho na súboj.
 On v pýche svojej urazený,
 zanechá tvrdé svoje steny
 a stavia sa mu na odpor!
 Lámu sa mlaty okované,
 revú bojovno kone vranné,
 desná ozvena hučí z hôr!

Mocné oružie Matúšovo,
 zhubná je Čáka nášho broň:
 už slabne ramä Ratmírovo,
 už padá pod ním vranný kôň.
 Už verné prse ostrým hrotom
 prervané dýšu napokon —
 a on sa lúči so životom.

Tu od Likavy Jarbod v behu
 doletí k povážskemu brehu.
 »Zastaň, ó pane! Margitu
 darmo hľadáme na Likave,
 lež zvestoň vraví: v úkrytu

mníšskom lká ona usedave,
 väzní ju mníšsky samostan,
 a kradca jej — to komtúr Ján!«

A tam od Mnicha v spešnom kroku
 vidno devicu, jej po boku
 starucha, čo jej razí dráhu;
 z prs devy zuní vzdychanie,
 »otče, môj otče!« volanie
 ozýva sa do šumu Váhu.
 Starena trasnou rukou kníše
 zďaleka kýsi biely list.
 To komtúr Ján Čákovi píše:

»Tu máš, Matúšu, svoju dcéru,
 čistú jak drahý ametist.
 Hoj, nie jej krása, na moj' veru,
 vyvolala môj smelý čin,
 lež vernosť proti svojmu kráľu,
 a že som cirkvi verný syn,
 hodil som vás do zášti palu.
 Tak káže právo, velí kráľ,
 on už hrdinské posbieral
 voje, čo teba trestať majú
 a mečom pádnym vyrúbajú
 otroctva znak do Tatry skál!
 Mních je už prázdny — naša brať
 k Rosanovciam tiahne smelá,
 tam ňa čakáme, i tú znať,
 čo s tebou zradu vymyslela.«

Objíma Matúš dcéru svoju,
 tiskne Ratmíra vernú dlaň:
 »Ratmíre, odpusť vinu moju,
 Ratmíre — brate, hore vstaň
 a jechaj so mnou na podliakov,
 stiesnenú otčinu Slovákov
 s Matúšom svojim mužne bráň,
 niet času včuľ na umieranie,
 počuješ? — Rehcú kone vranné
 a volajú nás v smelú seč!«

Margita vzdychá v otca reč.
 Otvorí oči Ratmír bledý:
 »oj, šťastný som, že naposledy,
 Margita! vidím tvoju tvár;
 Matúš môj, s Bohom — nieto času,
 vezmi likavskú moju chasu
 i poklad môj! tam na oltár
 vlasti ho skladám, žehnám tebe
 a prosím dobrotivé nebe
 v poslednom dychu za tvoj zdar!«

Riekol a skonol. Deva kvíli
 k jasnému čelu ústa chýli
 a ľúba juna bledú tvár.

Matúš pošmurný nemo stojí,
 preklína mlata svojho pád,
 preklína ramä nastokrát,
 čo zvířazilo v tomto boji.

Trojica vrchov slovenských:
Čebrať, vysoký Choč a Mních —
chmúrami kryte svoje hlavy
v smútku nad pádom našej slávy.

VI.

HERODES.

Predspev.

Obloha siná, riedko si počula
šumeť k výšinám svojim vzdych pokorný
z prs mojich! Duša moja ako žula,
duch môj pošmurný, drzký a odporný;
on nežných citov nezná plápolania,
horkosť mu milá, satyra pohodlím . . .
Obloha siná, čuj moje spievania,
nímž sa dnes k tebe skrúšeno pomodlím,
dnes ja, nezdarný syn pred tebou stojím:
pomsti prznenú krv zúrením svojim!!

Daj, Bože večný, by o skalú ostrú
ich nemluvniatka cudzí vrah rozrážal,
daj, aby otcov ich lúpežnú kostru
z tichých cintorov hyensky vyvážal!
Slová tie vravím za Tvojím prorokom,
ktoréhos' nadchnul svätým Svojím hnevom.
Nadchni i spevca, by v cite hlbokom
rozzúril pomstu sladkozvukým spevom;
požehnaj hlas môj, nech vekom odolá,
hlbokou pravdou mstitel'a dovolá!!

I.

Vyrástol kriček ružový,
na ňom dve púpätká kvetú;
ledva ich motýľ farbistý
dotkne sa v trepotnom letu,
ledva ich zora nachová
v hlbokom údolí zbadá;
ale tá žravá húsenka,
tá najde voždy, čo hľadá!

Na našom krásnom Považí
útle dve detušky žily;
dievčatku mater umrela,
chlapcovi tatuško milý.
A jak to chodí povšedne,
rodáci, dobre to znáte:
chudoba v biedu narástla
i v jednej i v druhej chate.

Ale tá bieda slovenská
večite u Váhu býva,
predsa sa voždy uchádza
sirotám ovsená skyva:
otcovia idú do sveta,
matky sa na poli krušia,
drobunké deti medzitým
v samotných prípeckoch čušia.

Bratia! Už dosť som šumenie
búrneho ospieval mora,
počujte malú rozprávku
z dediny úzkeho dvora.
Domčeky dva tam pri sebe
ako dva blížence stoja,
v jednom môj Janko bytuje,
v druhom zas Anička moja.

Domčeky ako kvietniky,
každý z nich rastlinku živí:
v jednom, hľa, modrá fialka,
v druhom zas majorán snivý.
Pre Boha, ľudia, nechajte
každé len tam, kde si roste,
uschly by v cudzej záhrade
korieňky útle a prosté.

II.

Klbôčko detí na ceste
veselo na blšku hrá sa,
ako keď mušiek rodinka
v slniečku poludňom jasá,
ako keď škvorcov krdela
v konopnej šveholia roli,
ako keď stádo ovečiek
skacká po vysokej holi.

Aničke vlásky belavé
padajú do bledej tvári,
v Jankových očiach veselost'
šelmovsky hrá a žiari.
Krásny môj párik vyniká
v klbôčku ostatných detí,
ako pár sivých holúbkov,
v krdel' keď vrabčekov sletí.

Niekdy i sami lúkami
rúčka za rúčku sa vodia,
alebo horou bukovou
za sladkou jahodou chodia;
prídu-li k prudkej bystrine,
Anička brodiť sa bojí,
Janko ju schytí v náručie,
hop! už s ňou za vodou stojí.

Trenčianskych lesov nádhera
 blaží im dušičky jasné,
 za každým krikom zeleným
 poviestky rodia sa krásne.
 Bublinka každá na Váhu
 dúhové báje im tvorí,
 dýchanie vetra tisíce
 piesní im donáša z hory.

Deduško nášho Janíka
 u krbu rozpráva báje,
 unáša mladé dušenky
 v zlatisté zázrakov kraje:
 »Zámorie, hory z kryštálu,
 »čarodej, šarkan tam strážny
 »dvanástihlavý varuje
 »palotu zakliatej kňažny.

»Vodník na pružnej olšine
 »nad Váhom šibko sa kníše,
 »černokňaz v tajnej jaskyni
 »čarovné bachanty píše.
 »Lesami biele Rusalky,
 »lúkami Vilice skáču,
 »v havranov bratia zakliati
 »letia a žalostne kráču.

»V útrokách nášho Inovca
 »vífazi slovenskí čušia,
 »nemôžu na svet nijako,
 »keď nás zlí vrahovia krušia!
 »Až keď sa z čiernych havranov
 »stanú zas milení bratia,
 »povstanú zo sna vífazi,
 »svobodu zlatú nám vrátia!«

Deduško zmĺkol. Detušky
 samé už ďalej si básnia.
 Takto svoj život temnistý
 skazkami ružovo jasnia.
 Snami a hrami naplnia
 nízunkej chalupky kúty,
 potom im chlebík ovsený
 so suchým zemiakom chutí.

III.

Ale raz z rána v nedeľu
 panský koč do viesky vtiahol,
 fúzatý kočiš bičiskom
 v klobôčko detičiek šľahol...
 Z hyntova pán sa teperí
 v attile s veľikým bruchom,
 pod pažou tlstý protokol,
 brkové pero za uchom.

Keby ste, deti, vedely,
 za čím sa tento pán honí,
 skalami by ste metaly
 do jeho bachratých koní;
 keby ste, deti, šípily
 panáka pekelnú snahu,
 žabkami by ste skákaly
 do hlbín prudkého Váhu!

Herodes (tak ho menuje
 pravdivá poviedka moja)
 belasou šatkou utiera
 s čela si krupaje znoja.
 Ženičke s vedrom u studne
 trstenou palicou kýva:
 »Povedzte, moja milená,
 »kdeže tu rychtár váš býva?«

O chvíľu s pánom rychtárom
 (rychtár — oj, predajná duša!)
 tlčie sa z domku do domku,
 zevluje, doluje, zkúša.
 Mladice tľapká, starenkám
 cukríky voňavé dáva,
 gazdíkom semä sľubuje
 a k tomu vyhratie práva.

»Strýčenko, mamó, tútorco,
 »rozkošné detušky máte,
 »prisámboh, škoda váľať sa
 »anjelom v špinavej chate;
 »preškoda v tieni zahrabať
 »spanilé, voňavé kvietky,
 »hriešno je také vtáčatká
 »zavierať do úzkej klietky.

»Na hľbe jednej mnoho vás;
 »jak sa vás toľko len zmestí?
 »Miestečko s biedou najde sa,
 »nemáte sami došť jesti!
 »Deti sem! Ja som vyslaný
 »zaviesť ich do pekných stánov,
 »milosťou vlády zrobím z nich
 »velikých, bohatých pánov!«

Rodičia nechcú dobrotou —
 hrozbou ich Herodes núti,
 tútor sa hrozby neľaká —
 podvodom úkladne krúti;
 podvod u otca nechytá,
 palicou katuje matku:
 nie div, za každú dušičku
 dostáva Herodes piatku!

IV.

Čože tí drábi po ceste
zajaté ovečky ženú?
Za nimi žienky v plachticiach
bedujú, plačú a stenú!
Nie sú to ovce zajaté,
slovenské deti to biedne:
svoju krv majú odovzdať
tým, ktorým hnije a redne.

Hospodin málo udelil
Slovákovi úrodných polí,
ale im dietky požehnal,
súsedov dravých to bolí.
Niekdy im vzali pastviny,
roviny, nižiny všetky:
dneska im berú ostatok:
spevavé, štebotné dietky.

Anička moja s Janíkom
uprostred zajatých stojí,
ako dve smutné osiky
v boriny zelenom chvoji — —
Sohnali deti v stanicu,
čísla im na prse dali,
s hrešením, surmou, sácaním
do volských vagónov vhnali.

S hrmotom dvere zapreli -- —
 Z vagónov náreky stenú!
 Matky sa biedne na kolá
 nešťastných vagónov ženú;
 drábi ich kruto hlavňami
 sácajú do verných hrudí,
 Herodes kričí: »Ticho len,
 »z bedače zrobíme ľudi!

»Zamíkní, háved' nevďačná,
 »panstvo sa o teba stará,
 »siroty tvoje trhanské
 »zavezie do raja para.
 »Ticho že, háved' nevďačná,
 »daromné kriky a plače.
 »Uvidíš, rušeň ohnivý
 »detušky do raja chváče!«

Parovoz ostro zahvzdne,
 hrobovo stenajú deti,
 tiskajú biedne hlavičky
 v mašťaľné vagóna smeti;
 šuhajci bijú zúfale
 do mocných väzenia dverí —
 Darmo! Už nie ste detušky,
 včuľ ste len čísla a zveri.

Vlak sa už razom pohýňa —
 silnejšie ozvú sa stony,
 v zúfalý nárek zajatých
 zvonec zo stanice zvoní.
 Vyzváňa deťom na pohrab,
 trasľavo, vírivo, hrozne:
 hrobom im bude cudzina,
 rakvami: statkové vozne.

Anička moja belavá
 v kútočku slzenky cedí,
 hebunké vlásky hladí jej
 Janíček smutný a bledý:
 »Neplač mi, Anka, neplač mi,
 »zostanem navždy pri tebe;
 »pomodlime sa »Otčenáš«,
 »milosť nám udelí nebe!

»Neplač mi, Anka, neplač mi,
 »ručníčkom utrem ti očka,
 »dieťaťko verné, poslušné
 »radosti ešte sa dočká!
 »Neboj sa, Anka, ja som tu,
 »obrancom budem ja tvojím;
 »Anička, hore hlavičku:
 »do smrti pri tebe stojím!«

Prebeda! Číslo nepárne
Anka má, Janíček párne;
Herodes ide roztrhnúť,
dľa plánu, detušky zdarné!
Prišla už Anky stanica:
»Jedenásť! Dolu sa, číslo!«
Ach, tu sa dievča zúfale
k svojemu druhovi tislo!

Janíček chytil Aničku
v strachu a bolestných mukách,
necítil, chudák, že ho tnú
korbáčom po malých rukách;
necítil, že ho remeňom
bičujú po bielom tele;
nebadal, že sa krvaví
čelo a líčenko biele!

Nemohli, nijak nemohli
kříčové roztrhnúť rúčky!
Do jednej dali dediny
pospolu párne tie púčky.
Dostali sa tam gazdovi
do jeho pustého domu,
ako keď sadnú lastovky
na konár suchého stromu!

V.

Janíčko a ty, Anička,
kde ste sa razom tu vzali?
Na miesto sviežich vetierkov
piesok vám očičky kalí,
na miesto lesov zelených
turkyňa žltá a hustá,
na miesto tichej modlitby
hrešenie, kliatba len pustá.

Janíčko a ty, Anička,
kdeže váš deduško starý?
Kdeže to lásky zorenie
z vráskavej, úprimnej tvári?
Kdeže ten Váh váš junácky,
lúčiny, doliny vonné?
Zmizly! Vám, deti, ostala
práca — a vzdychanie stonné!

Otčim váš, hrubý hospodár,
v hrubú vás robotu honí:
Anička klasy moržuje,
Janíčko okolo koní . . .
Gazdov bič denne útlučké
chrbátky pruhami zdobí,
líčka vám denne pocífa
špinavú dlaň jeho roby.

Na miesto rodnej pesničky
 aký hlas úška vám reže?
 Ako keď kuvik zavolá
 polnocou s kostolnej veže,
 ako keď strigy zavýjú,
 na metlách bujno keď skáču,
 ako keď čierni havrani
 nocou nad šibeňou kráču!

Slovenskej reči zúnenie,
 slovenská pieseňka, kde si?
 Kde si ty, vieska trenčianska,
 kde ste vy manínske lesy?!
 Srdienka vädnú túžením,
 očička slepnú už v plači —
 Ako to očko malunké
 toľko slz vytočiť stačí?!

Ako to srdce útlunké
 toľké len unesie túžby,
 ako tá rúčka detinská
 toľké len prekoná služby,
 ako tá nôžka ľahunká
 toľké len prebehne cesty,
 ako tá bolesť veľiká
 v malé sa dušičky zmestí!?

Bolesti rastú v dušičkách,
unášať nie sú ich v stave:
myšlienka smelá dozrieva
v Janíka boľavej hlave;
gazda ho vybil pre pieseň,
Aničke macocha kváče
hebunké, dlhé vlásoky
preto, že smúti a plače.

Gazda ich oboch zbičoval
preto, že v divokom vzdore
slovenský začul rozhovor
na svojom maďarskom dvore!
»Brešete, štence, brešete,
»úklady strojíte pánu?
»Slovíčko každé horniacke
»zaslúži bičovú ranu!«

Myšlienka smelá dozrela
v pošmurnom maštale kútku,
keď si tam večer zasadly
v slzách a túžobnom smútku.
Myšlienka, ako zornica
nad nimi ružovo vzplála,
bleskotom krásnej nádeje
skrahnuté srdienka zhriala.

»Anička!« šuhaj hovorí,
 hladkajúc strhané vlásky,
 »nemožno žiť nám v cudzine
 »bez reči, spevu a lásky;
 »noc ide, sober šatočky,
 »Pán Boh nám ukáže cestu,
 »archanjel Jeho zavedie
 »siroty k rodnému miestu.

»Jaro keď milé zavíta,
 »Zimstrla zmizne i s mrazom,
 »lastovky vtedy do hniezda
 »starého doletia razom!
 »Hospodin vánkom spravuje
 »kľukaté vtáčeniec lety;
 »Hospodin taktiež povedie
 »pustinou slovenské deti!«

VI.

Zavýja vetor stepami . . .
 Macocha v komore chrápe,
 nocou sa Janko s Aničkou
 potajmo čez ploty driape.
 Širokú prešly dedinu,
 široké kynie im pole.
 Svobodné, hajde! detičky
 maninou, prosto čez role.

Široká roveň bez hraníc,
 po kopcoch ani len šľaky,
 mesiačik úzky, rohatý
 studničné osvietil háky;
 šumenia rieky nepočuť,
 sláviček nezvoní v húšti,
 stepový vetor jedine
 trúchlivo strniskom šušťí.

Ďetušky blúďa maninou,
 boja sa dedín a ľudí,
 ľudia by ľahko uhádli,
 aký to páriček blúdi —
 ľudia by nazpäť zahnali
 detušky v krvavé jarmo,
 ružové jejich nádeje
 boly by svietily darmo.

Pustinou cesta bolestná . . .
 Picháče, piesky a tŕnie,
 krvou sa rudo sfarbily
 rúčky a noženky srnie.
 Smädí ich: nieto studničky,
 hladujú: nieto už chleba,
 azda im sám Boh požehná
 mannu a rosičku s neba!

Anička malá ustáva,
 za rúčku Janko ju chytá:
 »Neboj sa, neboj, Anička,
 »vidíš, už ružovo svitá!
 »Slniečko údy zohreje,
 »ono nám otuží žily —
 »ono sa na nás usmeje,
 »do duší naleje sily.«

Stretol ich beľár na koni:
 »Postojte!« surovo zhrmí.
 Zvedavo uprel na deti
 pohľad svoj divý a strmý —
 »Aké ste biedne, žabiatka!«
 riekne a chleba im hodí,
 z veľkého svojho kulača
 vlašnej im podáva vody.

Slovenská bieda blíženiec
 zbojníka k almužne núti,
 nad zmorenými pútnikmi
 čikóš sa smiluje krutý!
 Vás by ver tiger netrhal,
 krokodíl, v trsti čo čuší:
 ľútosti za mak nebýva
 len v renegátovej duši!

VII.

Siroty strašno zmorila
pálčivosť, vandrovka krušná.
Zďaleka razom začujú
jasavé hvizdnutie rušňa.
Z komína dym sa kundolí,
nozdrami para sa valí!
Detušky v nemej predtuche
k vlaku sa radostne braly.

V pustyňu, biedu zaniesla
železná potvora deti,
teraz už iste s hrmotom
nazpiatok náhli sa, letí...
»Počkajte!« Janík zavolá,
»počkajte, pojdeme s vami!«
Potvora chlapca nečuje,
hadí sa... zmizne za krami..

»Anička, poďme na cestu,
»z železa ona je kutá,
»ona nás rovno zavedie
»do nášho rodného kúta,
»ona nás rovno zavedie
»k rodnému našemu stánku.
»Deduško Janka privíta,
»tetuška ztratenú Anku!«

Detušky idú po dráhe,
 nádeja noženky silí,
 nádeja: cesta železná,
 domov ich zavedie v chvíli.
 Večerom prišli k stanici,
 Janíček radosťou plesá,
 rád by len ďalej putovať:
 dievčatko únavou klesá.

Utiahli sa tam do kútka,
 sniček im na oči padá,
 Jankovi vo sne javí sa
 dedinských domčekov rada:
 ale tá rodná dedinka
 akási smutná a pustá,
 piesková smršť tam chumelí,
 jalšina kde bola hustá!

»Kdeže môj dedko?« zavolá
 Janíček v tajomnom bóli,
 starenka kási neznáma:
 »Kde ste tak dlho len boly?
 »Deduško nevie rozprávať.
 »Tichý on, studený, nemý,
 »leží tam vedľa rodičov
 »v skalistej cintora zemi!«

Starena zmizne, kočiari zas
zahrmí po tvrdej skale,
fúzatý kočiš bičiskom
pošibe detušky malé,
z hyntova pán sa teperí
v attile s velikým bruchom,
pod pažou tlstý protokol,
brkové pero za uchom.

Vykrične Janko zúfale,
ako by šarkana zočil,
jak by ho hryznul škorpion,
so zeme na nohy skočil.
Precítne Anka zdesená,
rukávik slzami močí,
zďaleka, ajhľa, blyskocú
šarkana ohnivé oči!

Okále draka z mrákavy
ohnivé metajú žiare,
jak by dva nové mesiace
krvou si sfarbily tváre.
Trasú sa deti v kútiku,
jedno sa k druhému tiská,
krvavý párik mesiacov
rastie a purpurno blýska.

Rastie a letí proti nim,
 krochkanie počujú rušňa:
 »Hore sa, Anka, hore sa,
 »nenie to mátoha vzdušná,
 »pre nás to, pre nás poslali
 »ohnivé vozisko zase,
 »ono nás domov zavezie,
 »domov! a v kratúčkom čase.«

»Neboj sa, milá Anička,
 »plamenných, červených očí,
 »za nimi kľuka spiežová
 »spiežové kolesá točí —!
 »Raduj sa, milá Anička,
 »do voza zase nás vpchajú,
 »zase nám malé tabulky
 »s číslami na prse dajú.«

»Možno, sme, Anka, zhrešily;
 »pokuta bola to krátka,
 »pokorne sme ju prijaly,
 »odmena príde nám sladká:
 »čakajú na nás iúčiny,
 »potôčky, grúniky, hory,
 »čakajú na nás chalúpkky,
 »premilé otcovské dvory!«

VIII.

Radosťou srdcia splesaly,
iskrami očičky vzplály...
Úbohé razom zabudly
mesiace prežité v žiali!
Na líčka biedne, schudnuté
ružové rumene sadly,
ešte raz, ešte napokon,
aby snáď na veky zvädly!

Hrnotom rušeň dorazil,
rozlietly dvere sa vozňa.
»Sem sa, sem, milá Anička,
»nechže nás Herodes pozná!
»Nevidíš? Z voza zadného
»modravé svetielko svieti,
»iste tam, iste najdeme
»pospolu ostatné deti.«

Túlily sa už ku vozňu,
surový strážnik ich chytá,
surovým hlasom voľačo
od biednych pútnikov pýta.
Ničoho oni nemajú,
túžbu len, bolesti v duši!
Strážnik ich kruto palicou
s nádražia ženie a hluší!

»Neplač mi, Anka, nezakrič,
»zacia posledné rany,
»prídeme liečiť údery
»na naše slovenské strany.
»Strážnik sa iste nahneval,
»snáď mu je gazda náš známy!
»Za mnou sa! Tu sa skryjeme
»pod vozňa ozrutné trámy.«

Siroty, ako myšičky,
pod vozeň vlakový suchly,
tlstými kryté bahrami
v strachu a nádeji zčúchly.
Nad nimi klady ohromné,
krútky a mohutné osy,
železná priečka vagóna
veliké náklady nosí.

Na tráme mocné kariky,
v karikách reľaze hrubé!
Premilé moje dieťatká
čušia v tom ozornom srube!
Čušia v sladunkej nádeji,
srub že im ukončí strasti,
že ich on letkom zanesie
do peknej slovenskej vlasti!

IX.

Široký, voľný stvoril svet
 Hospodin všemocným slovom,
 zemguľu krásnu utvoril,
 pokryl ju nebeským krovom,
 myšičke doprial dieročku,
 orlovi sokorce voľné —
 mestočko iba nenašly
 slovenské detušky bôľne!

Z dediny žížeň za krvou
 vyrvala chúďatká moje,
 ukrutný gazda vycical
 posledné z tela im znoje,
 nebolo miesta, miestočka,
 všade ich bili a hnali,
 až tu ich vozeň ozrutný
 pred svetom závistným halí.

Vôkol nich chlapi behajú,
 lampáše jejich sa blyštia,
 mohutné dvere búchajú,
 kolieska fúrikov pištia.
 Hrmotné hlasy hlaholia,
 množstvo sa ku vlaku tlačí,
 pohyby, šumy, hrešenie,
 zvonca hlas do toho jačí.

Rušeň už ostro zapískal,
 z nozdier sa biely dym valí,
 z komína čierna mrákota
 uhľovým pachom vzduch kalí.
 »Anička, chyť sa reťaze!«
 Janko môj pod vozňom zvolá,
 v tom sa už hýbať počaly
 po bokoch vozňové kolá.

Pohly sa vozne s rachotom
 jeden sa na druhý valí,
 perový tanier na každom
 napína spiežové svaly.
 Trhnutie rušňa postupne
 všetkým sa vagónom sdiela:
 znakom, že veru rozopäl
 šarkan už ohnivé kriela.

Oceľná kľuka robotí,
 rušeň sa pomaly kníše,
 rozohnenými plúcami,
 dlhokým dýchaním dýše.
 V kotle sa voda klokočom,
 zúrivým šumením varí,
 z ohnivej pece pekelná
 horúčosť pruhami žiari.

Kundolí dym sa z komína,
 v okrúhlych vije sa chmárach,
 vidno mu šedé záhyby
 v kotlika ohnivých žiarach.
 »Anička, drž sa reťaze
 »oboma rúčkami pevne,
 »na púti sme už, na púti
 »v Považie krásne a spevné.«

Janko sa chytil kariky,
 Anička reťaze tríme:
 netopierov tak visí pár
 na pôjde kostolnej v zime...
 Ohnivý tátoš rýchlejšie
 svojimi nozdrami zdýma;
 ba či sa vzchopia na krýdla
 letáčky, keď ujde zima?

Šarkan sa tuho rozletel,
 jeho beh veterno strmý,
 detuškám vozeň nad hlavou
 oblakom búrovým hrmí.
 Kolo sa v rýchlom obehu
 za kolom krútivo honí,
 reťaz sa húpa v karike,
 húpa sa a duto zvoní.

Hrmoce vagón nad nimi,
 nepočuť vlastného hlasu.
 Z lukotí prievan povieva,
 brvná sa trepotom trasú.
 Už si dal, milý Herodes,
 detušky do pekných stánov!
 Už si z nich veru urobil
 maďarských, velikých pánov!

X

»Anička moja, nečuješ?
 »Janko tvoj na teba volá,
 »pozor len, abys' nedala
 »nožičku do bahier kola!
 »Neboj sa, moja Anička,
 »vlak že sa hrmotne rúti;
 »pomysli, drahá, pomysli,
 »k Trenčínu sme už na púti!«

Anička veru nečuje,
 durkoty plnia jej uši.
 Na rúčkach cíti mŕtvotu,
 úzkosti smrteľné v duši.
 Vozeň sa hádže semotam,
 práskajú bukové desky,
 kolo o koľaj zakreše,
 rozsype belasé blesky.

Kolo o koľaj hrmotí...
slabunká tǎpne už ruka,
húpaná reťaz studeno
na nôžku ranenú fuká.
Hlavenka strmým letením
celá sa matie a krúti...
Veru sa tvoja Anička,
Janko môj, naskore srúti!

Nad nimi obor vozový,
po stranách krúťivé kolá,
pod nimi hrob ich krvavý
v skalnaté náručie volá.
Mihne-li svetlo, pod seba
pozrú sa blíženci moji:
Bože náš! Cesta uteká,
vagón? ten hrmí a stojí!!

V úbohých hlavách hukoty
dutými hlaholmi vyjú,
ako keď obri mlatami
štvormo na nákovu bijú,
ako keď víchor o hrany
žulových sokorcov skučí,
ako keď valný vodopád
v bezodnú trhlinu hučí.

A keď už mostom letely,
 zrinčaly koľaje desne,
 ako keď srdce kovové
 na poplach do zvona tresne!
 Blyšly sa lampy mostové,
 priepasť tam úžasná leží,
 rinčanie v hukot mení sa,
 vozeň zas mrákavou beží.

XI

»Bože môj!« chriplo vyrazí
 devuška z úskostnej duše!
 »Postojže!« kričí šuhajko,
 ale vlak ďalej len kluše.
 »Postojže!« volá zúfalo,
 »smiluj sa, pre Pána Boha,
 »rukou som zbadal, velice
 »krváca Aničke noha!«

Mohol sa chlapček navolať!!
 Šarkan len ďalej sa valí,
 vrelá krv kvapká z nožičky
 cíckomom na tvrdé skaly.
 »Utiš sa, moja Anička,
 »nedaj sa bôľami skývať,
 »skoro už, milá, budeme
 »v slovenskej dedinke bývať!«

Útechy Anka nečuje,
 hlavička kloní sa, padá,
 reťaz však tríme, tríme len
 života posledná vláda.
 Tríme — — už slabne ručenka,
 meravia studené prsty . . .
 Tu ich môj Janko zachyti
 do svojej pomocnej hrsti.

Ledva sám, chudák cíti už,
 vlastné si, meravé údy,
 bázeň o milú družicu
 novú v nich nadsilu vzbudí:
 ramienkom jedným objíme
 zúfale zomdletú družku,
 ramienko druhé zakotví
 v karike studenú kružku.

Slabne už veľmi Anička,
 rameno Jankovo krahne,
 karika tvrdá neznosne
 rameno sviera a tiahne.
 Rukávom veru slizne už
 horúca nadolu vlaha!
 »Kedyže sa už zakončí
 »hrmotná, železná dráha?«

Nocou vlak kruto rachoce.
 Vo vozňoch veselí páni
 na mäkkých sedia divánkoch
 v hovore, nehe a spaní.
 Oni si voľne oblokom
 hľadia do nočného stínu,
 pod nimi v muke pekелей
 slovenské siroty hynú!

Nocou vlak kruto rachoce,
 sta by ho dámoni hnali,
 vrúti sa siplým piskotom
 do diery dlabanej v skaly.
 Durkot sa dvojno ozýva,
 dymy sa tunnelom hatia . . .
 Chlapcovi dych sa zastaví,
 smysly sa mätú a tratia!

Ramienko pustí kariku,
 druhé však devušku tríme,
 druhé len tiskne Aničku
 v páde i mdlobe i dyme —
 Chripenie prs sa s hukotom
 vagóna úmorne druží . . .
 Koľaj i bahor kolesa
 krvou sa slovenskou ruží.

Rušeň už s hvizdom vyletel
 na vonok z dlabanej škáry,
 žalostno z nozdier zavzdychal
 mohutným dýchnutím pary . . .
 Z oblaku svojho dymného
 smútkové krupaje roní!
 Pod vozom reťaz krvavá
 hrobovo rinčí a zvoní.

Slovenských detí mučenie
 oceľ už ku vzdychom núti,
 horúca voda beduje,
 dymová mrákava smúti,
 koleso plače spiežové,
 mladé že životy kruší:
 ľútosti za mak nebýva
 len v renegátovej duši!

Podže sem, milý Herodes,
 pozri sa na svoje diela:
 tunnelu lampa žmurkoce
 na mladé, bezdušné telá.
 Piatky dve máš už v kešení,
 svieža krv cesty štrk rosí,
 neosvieži už rednúcu:
 nebesia o pomstu prosí!!

* * *

Vyrástol kriček ružový,
na ňom dve púpätká kvetú,
ledva ich motýľ farbistý
dotkne sa v trepotnom letu,
ledva ich zora nachová
v hlbokom údolí zbadá;
ale tá žravá húsenka,
tá najde voždy, čo hľadá.

Dospev.

Obloha siná, žiare tvoje jasné
 stopily ľady v lučezarnom chvení
 z pŕs mojich. Hnevna iskra v oku hasne
 a na kanúcu slzu sa mi mení.
 Útrobu hreje citov plápolanie,
 utláčam horkosť, satyry sa zriekam,
 obloha siná, čuj moje spievanie,
 nímž sa dnes k tebe skrúšene utiekam,
 dnes ako Slavian tu pred tebou stojím:
 nemsti krv našu hrozným trestom svojím!

Udeľ im, Bože, svoje odpustenie,
 že katovali útlu našu mládež,
 udeľže, Pane, im omilostenie,
 že pášu na nás drzú svätokrádež!
 Tie slová vpravím za Kristom na križi,
 jehož Ty soslal s nebies s láskou svätou.
 On sa s Golgaty k národu uníži
 a vyrve národ z jarma Asiatov.
 Zorí sa zora, purpurovo blčí,
 Tatra hromami, more búrou zhučí!

VII.

DOZVUKY.

Na Silvestra

1878.

Starý rok.

(Shrbený kmet.)

Chradnú mi údy, dych hrudi sa kráti,
mužná sa sila z nôh i ramien trati,
každou hodinou belie väčšmi hlava,
či ma už azda — — rakev očakáva?
— Oj, nie...! Predchodca môj mi prísno kázal
dovŕšiť, k čomu on sa bol zaviazal,
dovŕšiť slávne započaté dielo
a neskloniť skôr belo-skvúce čelo,
až keď základom krvavej obeti
svitne deň mieru pre pozemské deti. —
Ach, a tej veci posiaľ málo zdaru:
len biedu vidím a nesvornosť starú,
len národného tyranstva zúrenie,
len egoismu náruživé chvenie,
len plné nebo elektrických mrakov,
len bujných pánov a biednych chudákov!
Náreky čujem v dolinách i horách,
i na pustiny pieskových priestorách!...
A zakiaľ trvá stav ten polohnilý,
nesmiem sostúpiť do tmavej mohyly.

Nový rok

(vystúpi).

Hop, starý tatko! Na večnú rozlúčku
 prichádzam dať vám svoju mladú rúčku.
 Vy ste na ceste k večnosti hotový!
 Mre už rok starý, rodí sa rok nový!!!
 Len ta sa s Bohom! Svet o vás hovorí
 nepekne veci: on už túžbou horí
 za mnou, aby som čím skorej vyhojil
 biedy, ktoré ste vy starý ustrojil!
 Vy ste po celý čas svojej činnosti
 pýchy vyvinul dosť, lež málo ctnosti,
 vy ste úrody polovičné dali,
 vy ste bez vojny krvi dosť preliali,
 vy, jak zlý gazda, márnik, kartár tuhý —
 na staré nové kopili ste dlhy!
 Vy ste svobody myšlienku vysokú
 prejať neznačali od prešlého roku;
 čo on veľkého stvoril mečom pádnym,
 to ste zmarili za stolom poradným,
 čo na balkánskej dobyl meč výšine,
 to ste zmarili v sodomskom Berlíne,
 na vašom čele napísané stálo:
 »Len mnoho rečí — ale skutkov málo,«
 slovom, keď chcete pravdu, milý tata:
 »vy nie ste junák — vy ste... diplomata!«

Starý rok.

Jaký to mladoch! Kto ho semká volá?

Nový rok.

Ja som následník vašeho prestola;
kto mňa sem volá? Ten, kto vás odháňa.
Pán Čas mne život a vám smrť vyzváňa.
Čujte na jeho povelenie prísne,
keď nie v dobrote, mocou vás vytisne!

Starý rok.

Jaký náhlivec, ešte len povstáva
a už starcovi naučenie dáva;
dočkaj, až skončím danú mi úlohu,
ľudstvu ku spásu a ku sláve Bohu!

Nový rok.

K tomu, tatuško, už nemáte času!

(Bije dvanásť.)

Či nečujete hudbu milohlasú,
ktorá mňa volá k životu a činu, — —
či nečujete dvanásťu hodinu?

Starý rok

(klesá, odchádza).

S Bohom! Daj Boh ti veselšieho žitia!

Nový rok.

Urrá! Nádeja na obzore svitá! — —
Ja prichádzam k vám nádejný a jarý,
v každom ohľade lepší, než ten starý,
ja každej biede sblížiť sa zakážem,
ja svätým sľubom tu sa vám zaviazem,

že vám dám šťastie a spokojnosť svätú,
 zlatú svobodu týranému bratu;
 ja rozožením chmúrivé mrákavy,
 ja porozvíňam pokoja zástavy,
 predou mnou zmĺknu pušiek pažeráky,
 v srpy, radlice skujú sa bodáky,
 bratstvo a rovnosť národy pospája,
 prestane panstvo, prestane i rája!

Ale to, milí, len s vašou pomocou!
 Len keď v spomienke na mohyly otcov
 vyrvete zo sŕdc starých hriechov kvasy,
 nesvár, sebecko, čo nasialy dšasy!
 Nádeje kvitnú! z vašich jasných zrakov
 svieti mi na sto mnohosľubných znakov,
 že preboríme spojenou námahou
 úklady srdca i úklady vrahov — —
 A viem, že o rok, keď padnem v starobu,
 a vy mňa zas tu sprevadíte k hrobu,
 vzdychnete voľne: »Sláva, starý tato!
 To vám bol rôčik: ten stál aspoň za to!«

Pod ľadom.

Ty zimné slnko, svojim šikmým bleskom
 voláš ma tavon. S Bohom, chyžko tichá!
 Natiahnem juchty, rukavice. V rezkom
 mrazivom vzduchu tak voľne sa dýcha!
 Belavým poľom blúdim bez chodníka,
 sneh škrípe bitý nohou voľnokrokou.
 Tu som pri hore! Z nej potok vyniká,
 pokrytý rúškou ľadu jasnoookou.
 Ta sa do húšťa. Nemo stoja buky,
 každý lístoček kvitne lesklým mrazom.
 V tom čujem mrmlot! I zastanem razom,
 hľa, divné idú od potoka zvuky!
 Jak mumlot žiaľny väzňa nešťastného,
 jak nárek juna v poli raneného.
 Zas ťažké vzdychy. Dutného nápevu
 porvané známky v zvukoch týchto tuším:
 i skočím bližej! — jasné hlasy spevu
 počujem z rieky! Pozorlivo zčuším:
 zpod kôry ľadu basové stenanie
a mena môjho zreteľné volanie:
 »Tys' priateľ duchov! Počuj moje stesky,
 »mne sputnanému len biedy zostaly,
 »až mňa uvoľnia jarné slnka blesky,

»ozve sa protest môj po rovni, brali —
 »Vyrúbaniskom ľadu pred pár časy
 »vystrčím ľadom omrznutú hlavu:
 »a čo počujem: našej reči krásy
 »predať tam chcú vraj pre kúsi obavu;
 »plné zunenie podtatránskych hlasov
 »v tenké íkanie premeniť susedov,
 »zabudnúť zvonné pokriky pradedov,
 »nás, duchov starých, zahnať v peklo ďasov,
 »nás, čo sme niekdy Rusovho praotca
 »na brehoch týchto naučili spievať,
 »nás, čo Poliakov vífazného vodca
 »v strojnú učili broň sa zaodievať,
 »nás, Lecha, Čecha i Srba pestúnov,
 »pokoriteľov Mongolov a Hunnov!!
 »Brat môj Hron učil Sládkoviča spevom,
 »tie chcete vrhnúť v pokonnú nemotu?
 »Strýc môj Váh učil Hollého výlevom,
 »slávnej prešlosti ctného vajdelotu,
 »i otec všetkých, Dunaj lunovalný,
 »Štúra, Hurbana k novým citom vzbudil,
 »nový sa život v žilách rodu vzprúdil,
 »striasla sa Tatra, i náš Kriváň skalný!
 »Oh! vy zmätené deti púhej hmoty,
 »prázdni nadšenia, dobra i lepoty!«

A zas sa drelo bolestné vzdychanie,
 hlboký kašeľ z ľadovej temnice.

»No, starý dedko!« preruším mlčanie.
 »neber si k srdcu vec tú tak velice.

»tys' citov stvora, i rojko trošíčku!
 »Nám vyschly lampy — na olej niet dudkov,
 »bez úroku nám núkajú požičku
 »milení bratia! Načo toľko smútkov?
 »Opportunita a rozum vývodí,
 »koho cit vedie, ten dnes zle pochodí.
 »Neboj sa, starý. Jar sa rozzelenie
 »a nový život na brehoch sa zjaví:
 »zase vztýčime shabané zástavy
 »s nápisom zlatým: »Národa spasenie.«
 »Nie to tak smutno, ako tebe zdá sa,
 »si starý a máš niekdy čudné mušky;
 »v nových vydaniach Sládkovič sa zjasá,
 »Hollého budú škandovať detušky —
 »Čech, brat náš, rodný jazyk nám neberie,
 »on svojim naše komory bohatí,
 »my všetkým, všetkým otvárame dvere,
 »ktorých posíela Sláva, naša mati;
 »vrahovia čudskí o hlavu nám hrajú,
 »Polabci drahí, tí nám pomáhajú.
 »A keď chceš, starý, počuť pravdu v celku,
 »nuž vedz, ani Váh, ani tá Vltava
 »nespojí duchom detvu Slávy veľkú,
 »ani Belehrad, Krakov a Varšava!
 »Dočasné, starý, všetky naše diela,
 »jak pilné práce pilných školských detí,
 »ako tie kvety, nimiž jabloň biela,
 »ako ten predsvit, pred zorou čo svieti:
 »plody sa zjavia, svetlo zblčí jasne,
 »až keď centrálne slnko vyjde krásne!«

Takto som rečnil s rozpálenou tvárou
a tešil starca peknými výhľady;
starec sputnaný brillantovou škárou
zaplesal búrne, až sprašťaly ľady.

--

Lúčenie.

Skončilo sa už drsné utrpenie!
 Zpiatočnou cestou koráb vlny ryje,
 dušou mi zuní žalostné upenie,
 že sa už lúčim od krásnej Adrie —

I domov ťahá srdce vlast' ďaleká,
 i ty velebná, pútaš mňa hladina,
 oko tak smutne po obzore teká;
 kde sa vypína dinárska skalina!

Krútka loďová rozpenila pruhy,
 kol nej delfíni ponad vodu skáču,
 tam nad Kotorom pestrý obluk dúhy
 mocne sa rozpial hore ku Knezlaču.

Už sme prebrdli pažerák Kateny,
 šíre nám more kynie slnka zlatom,
 pošmurno stoja černoohorské steny,
 jak by smútily za slovenským bratom.

S Bohom, skaliny, unášaj ma more,
 hučte veselo, rozpenené vody,
 Bôh dá! a my sa vidíme naskore,
 ja i vy v lúčach slavianskej svobody!

Zelený Vrch.

Rozzúrili sa boj! Durkajú delá,
 z šiancov smrtné odpovede kynú,
 v pažeráky diel hrdinské telá
 hádžu Rusi, stotinami hynú.

Na zraňaných miesto nové rady
 mŕtvolami plnia vlčie jamy . . .
 Stíchnu delá, sprastia pallisady,
 vífazný rev hučí Balkánami.

Na Zelenom Vrchu orol biely —!
 Biely junák vysoko ho vznáša,
 protivného valu na prúčelí
 temnobrvý stojí Osman paša;

Temno hľadá na ztratenú výšku,
 na nejž ruská zástava povieva.
 »Konec, koniec!« zamrmle potíšku,
 »blízko cítim ramä Skobeleva!

»Prečože mňa prorok svätej Mekky
 »proti peklu nehnať v divé boje?
 »Skôr bych skrotil dámonové vzteky,
 »ako tieto chrabré ruské voje!«

Pod zátokou.

Keď na teba myslím,
Risaňská zátoka,
nevdojak si veru
povzdychnem zhlboka.
Sedel som večerom
raz v rybárskom člnku,
hľadel zamyslený
v kryštálovú vlnku.

Čln sa poľahunky
jak kolíska kýval,
mesiac svoje lúče
do hlbiny vrýval.
Osvietil on bleskom
bledým svety vodné,
osvietil i údy
morskej víly svodné.

Víla sa vynorí
z hlbiny do výše.
Bielou rukou ľahko
čln môj rozkolíše,

v oku sa jej blesky
 tmavo-modré trasú,
 priehľadný sa závoj
 vinie kolo pásu.

Kolo mojej barky
 v ladnom kole pláva,
 z dlhých vlasov voľne
 plynie morská tráva;
 šumí more, šumí,
 a do toho šumu
 spieva morská víla
 sladko-zvukú dumu:

»Bola som ja kňažnou
 »starého Risaňa —
 »Nechcela som ľubiť
 »obra velikáňa,
 »za to budzogáňom
 »rozbil brehy skalné,
 »hoj, v dolinu moju
 »húkly vody valné!

»Kde tvoj čln, šuhaju,
 »hýbe sa pomaly,
 »tade lastovičky
 »štebotné lietaly,
 »kde tie moje ryby
 »vodami sa vinú.
 »tamo moje mesto
 »kleslo v rozvalinu.«

Zjasnilo sa more
až do dna hlbiny:
i uzrel som na dne
mesta rozvaliny:
sborené paloty,
sosuté balkóny,
z rozvalín čudesné
zavznievaly stony!

Odvrátil som hlavu,
i zachytím veslo —
Hej, čiže ma rýchlo
k skalným brehom nieslo!
Lež časom, keď slnko
k západu sa kloní,
čujem v duši svojej
tie podmorské stony.

V priepasti.

Skončil sa bitiek triumfálny rad,
 Vladimír zostal svieži, neranený,
 hoc smrti v tvár sa díval nastokrát,
 chrabrosť na čele, v srdci obraz ženy.

Prachom puškovým skvelý rovnošat
 do barnava sa sfarbil, dostriekaný
 krvou; hoj, napred, lúbezný môj brat,
 Gurko nás vedie snežné na Balkány!

I Hannibala karthagenský voj,
 i Bonaparta, postrach všehomíra,
 zahanbil Rusov zabalkánsky broj
 pod bariakami Gurka bohatýra!

Vladimír mladý, hor' sa v kyprý sneh!
 Nad priepasťami orlom sa kolíše,
 nadarmo hrozí pádom strmý breh,
 keď sláva kynie z nadbalkánskej výše!

A keď už chrabrú zmáha molodež
 ľarcha nesených zbraní a mráz krutý,
 vlastnou on rukou chytá dela spiež,
 sklzne, i s delom v hĺbinu sa rúti.

A voj len napred, neuprosný čas,
 urrá na Balkán! s Bohom, bratec padlý,
 brať naša rodná očakáva nás,
 a teba venec slávy neuvädľý.

V mrazivom hrobe živý pochovan,
 rozbité telo bolesťami trnie,
 nad ním už hladno kráče krdel' vrán,
 sneh sa šumotom s hory na tvár hrnie.

V mrazivom hrobe junák sám a sám,
 z temnej húštiny krešú oči vlka,
 družiny hluk sa ďalej ku horám
 postupne tiahne — tichne a zamíka —

Nikto na blízku, iba verný meč,
 ale na meči bezvládna pravica!
 Ach, bár by hrozná radšej stála seč,
 rachoty diel a pušiek blýskavica!

Kdeže si ruskej zeme šira dial!
 Tam čaká juna devušenka drahá,
 on ju chudinku v slzách zanechal,
 aby pokoril bratov svojich vraha!

Už mladé údy v putá kuje mráz,
 hasnú už oči, ústa onemely,
 nad hlavou deva lučezarných krás
 vznáša sa v snehu smrteľnej chumeli.

Skloní sa k nemu, počne celovať
horúcim bozkom chladné pery muža . . .
»S Bohom, druhovia, i svobodná brať,
»do svidania, ty, severnaja ruža . . .«

Zdvihne sa chumeľ, vetry dujú v kríž,
zo skalín uhu úpenlivo húka . . .
Vrany s radostným krikom slietnu níž,
radostne zkrešú divé oči vlka.

Mŕtve more.

Keď sa už veľká búra utíšila,
more nevidným pohybom sa zdýma:
pokojný povrch ale kási sila
teleso lodné pod vodou objíma —

Kláti sa sťažeň, hrúži sa nos lode
a zase vážne dviha sa do výše,
jeden bok hore, druhý zase k vode,
hoc vlny driemu a vetor nedýše.

Keď náruživosť vyšumela z hrudi,
v tvári človeka pokoj sa uhostí,
zdanlivé ticho! rozvírené prúdy
tajne šumejú v srdca hĺbokosti!

Nádej.

Snehy sa rútia v doliny,
ozrutné záveje kopia;
ako tie blesky slnečné
toľké len návaly stopia?

Bieda sa valí na národ,
k studenej zemi ho tlačí;
ako ten ľud môj úbohý
toľko bied unášať stačí?

Prijde jasavé slniečko,
bleskami do snehu bodá;
čože sa stalo zo snehu?
Stiekol — čo špinavá voda!

Prijde i k nám už svoboda,
bleskami do biedy hodí!
Čože sa s biedou зробilo?
Vrahom na návštevy chodí!

Na cestu!

Do hluchoty posielam slabú pieseň,
keď už odpadlo suché listie s huka,
snehami hole ovenčila jeseň,
sychravý vetor zavýja a húka . . .
Beda nám! Mocní spevci mlčia v hrobe,
alebo v žitia ťažobnej porobe!

Nad riekou mlhy kriedla rozopäly,
na pustej lúke bezlisté jasienky
vyzdvihly hlávky, ako by šľahaly
z ožtlej trávy lilavé plamienky,
vrany sa v hajných nad krajinou krúťa,
oprchlé vŕby u potoka smúťa.

A u nás smutno, ako na cintore,
na ňomž Tatarín porúchal pomníky,
a u nás smutno, jak v zrubanej hore,
kde pusto strmia holé už len pníky:
stíchly hlaholy v rozhorčenej hrudi —
spíme, a nik nás spievaním nebudí!

Oj, slabé piesne! Sen náš tuhý veľmi,
ako sen kňaznej v zakliatej palote,
pred bránou strežú ostrozubé šelmy
a bránia prístup sláve a krásote —
Nezobudí nás veru pieseň smelá;
asnád' nás zbudí rachotenie dela!

Na Jána zmíčne slávik klokotavý,
onemie krásna hora nad potokom,
ale tu počne stehlík štebotavý
slabuškú pieseň v lesíku hlbokom:
nuž v mene Božom lefte, piesne voľné,
štebocte svetom, ako vtáčky poľné!

Poznámky.

Delhi mesto vo Východnej Indii, niekdy sídlo Veľkomogulskej džžavy. Malo vtedy vyše dvoch millionov obyvateľov.

Kuča — dom.

Novce — peniaze.

Ječerma kabát, ktorý nosia Juhoslaviani.

Pojas — pás, opasok.

Struka — juhoslavijský plaid.

Parus — loďná plachta.

Maják — Leuchtturm, pharos.

Racek — Moeve, morský vták.

Krieštavac svrček zvláštneho druhu. Lezie po stromoch a skalách a veľmi kričľavo spieva.

Bóra — vietor severo-západný.

Sirocco — vietor od juhu.

Laná — loďné povrazy.

Risaň mesto v severnom uhle Kotorskej Boky.

Budua pevnosťka v samom juhu Dalmácie.

Lovčen vysoký černo-horský vrch, nad samým Kotorom (hlavným mestom Boky) sa vypínajúci.

Knezlač dedina v Krivoši, povestná uzavretím mieru s krivošianskymi povstalcami.

Katena tak sa volá morská úžina, vedúca do Boky Kotorskej.

Mŕtve more - námornický výraz (die todte See). Po velikej búrke hádže more skoro neviditeľné, veľmi široké a dlhé vlny, ktoré však veľmi cítia koráby.

OBSAH.

	Strana		Strana
Venovanie	9	III.	92
I. Zvuky.		IV.	94
Tatry a more	13	V.	98
Tatársky plien	16	VI.	101
Anglii	17	IV. Sny a báje.	
Potecha	19	Gnom	105
Kukučka	20	Kykymora	109
Nôžka	21	Na rozhraní	113
Pisár	22	Pieseň Horovíta	116
Žart luny	25	Havran	120
Svár	27	V. Ratmír	123
Pýcha Tatier	28	VI. Herodes	137
Jelena	29	VII. Dozvuky.	
Päsfou!	31	Na Silvestra 1878	177
V lesíku	33	Pod ľadom	181
Guslar	34	Lúčenie	185
U rybára	35	Zelený Vrch	186
Spev hodín	36	Pod zátokou	187
Jedľa	38	V priepasti	190
II. Maják	39	Mŕtve more	193
III. Jaderské listy.		Nádej	194
I.	81	Na cestu	195
II.	88	Poznámky.	

PG
5438
H8
1909
sv.3

Hurban Vajanský, Svetozár
Sobrané diela

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
